Informativno političko glasilo

Bunjevačke Novine

www.bunjevacke-novine.com

Subotica, decembar 2008. - Godina IV - Broj 42 - Cena: 50 dinara

ISSN 1451-2505

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku – „Bunjevačka rič"

Radio Novi Sad – 100 MHz
vrime emitovanja: petak 22.00 – 22.30 sati
Radio Subotica - 89,6 MHz
Vrime emitovanja: subota 20.00 – 20.30 sati

Gledajte bunjevačku emisiju „SPEKTAR"
Televizija Novi Sad – II program
vrime emitovanja: subatom od 15.30, a repriza je naredne subate od 15.30 sati

Bunjevački nacionalni praznici:

2. februar, *Dan velikog prela*

23. februar, *Dan izbora prvog novog Nacionalnog savita*

15. avgust, *Dan Dužijance*

25. novembar, *Dan kad je 1918. godine u Novom Sadu održana Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostali Slovena*

Positite naše internet strane
www.bunjevci.org.yu

SRIĆAN BOŽIĆ I MLADO LITO ŽELE VAM BUNJEVAČKI NACIONALNI SAVIT, BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR, BUNJEVAČKA MATICA I SVE OSTALE BUNJEVAČKE INSTITUCIJE

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE NIU „BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA POMOGLI

MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE SRBIJE

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINA

Informativno-političko glasilo
Bunjevačke Novine

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina IV Broj 42
Decembar 2008. godine
Cina 50 dinara
Izlazi poslidnjeg petka u misecu

Izdavac:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Direktor NIU „BIC" i glavni i odgovorni urednik:
mr Suzana Kujundžić – Ostojić

Tehnički urednik:
Ivan Stantić

Stalni saradnici:
Ana Vojnić Kortmiš, Livia Tričko Stantić, Joso Poljaković, dr Andrija Peić Tukuljac, Desa Kujundžić, Marija Horvat, Tanja Bošnjak, Nikola Sedlak, Dragan Tovarišić, Alojzije Stantić

Adresa:
Trg cara Jovana Nenada 15/1,
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@tippnet.rs

Tekući racuni:
160-143270-73 i 335-16082-21

Štampa:
„KriMel" Budisava

Distribucija:
„Štampa sistem" - Beograd, „North press" - Subotica, „Celtis" - Sombor, „Futura plus" - Zemun

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine:
Kancelarija u Subotici:
Trg cara Jovana Nenada 15/5,
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 554-881
e-mail: bns.scg@EUnet.yu,
bns.scg@panonn.net

Regionalna kancelarija u Somboru:
Staparski put br. 10, 25000 Sombor
Telefon/fax: 025 428-939

Poštivana čeljadi,

Redakcija „Bunjevački novina" želi vam srićan Božić i Mlado lito! Puno zdravlja, ljubavi i sriće nek je u vašim kućama, a sve ostalo doće i samo od sebe. Jel u zajedništvu se sve lakše riši. Božić slavimo svake godine, pa opet, kad nam se približi on budi u nama niko uzvišeno osićanje sriće i isčekivanje čega novog i boljeg. To novo, a posebno bolje sutra zdravo zavisi od nas. Koliko smo u stanju pripoznat sriću u malim stvarima, koliko smo okrenuti sebi a koliko osluškivamo one koji nam ne žele dobro. Na Božić triba oprostit svima, pa i njima, jel veličina čovika je u njegovom opraščanju.

Ima još štogod što triba uradit na Božić, i ne smo onda, - sitit se oni koji nemaje ništa, bilo da su gladni kruva jel gladni ljubavi i pažnje. Od onog što vam se čini da imate malo uvik možte pozajmit i drugima. „Pozajmite" osmih, lipu rič, komad kruva, crvenu jabuku, jel positite usamljenog i starog komšiju. Sve to je dobrota - a ona nema cinu. Božić je baš zato tako velik što u nama budi dobrotu i sićanje na nju - rođenje Krista spasitelja koji nam je dao sebe.

Sadržaj

4-5
Niki odgovori na pitanja o Bunjevcima
6
Čuvari identiteta
7
Za bogatiju nastavu
8
Riči za dicu med koricama
9-10
Sićanje na Božiće našeg ditinjstva
12-13
Pripravljanje za Božić
14
Salaš kraj puta
15
Vridne ruke pravile Božićnjak
16
Grijanje nuz paorsku peć

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine" pritplatite se na nji.
Godišnja pritplata je 420 dinara.
Platit možete na naš tekući račun: 335-16082-21 (Metals Banka) sa naznakom za pritplatu.
Godišnja pritplata za inostranstvo je 20 evra.
Platit možete na naš devizni racun: IBAN: RS35335007010004868865; SWIFT: MBSORS22 sa naznakom za pritplatu (Metals Banka).
Posli uplate nazovite nas, kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

U BUNJEVAČKOJ MATICI PROMOVISAN ZBORNIK RADOVA S NAUČNOG SKUPA O BUNJEVCIMA ODRŽANOG U OKTOBRU

Niki odgovori na pitanja o Bunjevcima

Činjenica je da je i ovaj naučni skup dao nike odgovore na pitanja o poriklu i jeziku Bunjevaca, i da se tako slika o njevoj istoriji i kulturi polagano zaokruživa. Zato su svi koji su divanili o Zborniku, napominili da sa istraživanjima triba nastavit. Dat je pridlog da se novi skup održi za godinu dana

U Bunjevačkoj matici je 2. decembra promovisan Zbornik radova sa naučnog skupa „Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima" održanog 25. oktobra ove godine u Subotici. Organizator skupa je bio Nacionalni savit bunjevačke nacionalne zajednice, a zbornik su izdale Matica srpska, Odeljenje za književnost i jezik, i Bunjevački informativni centar. Prid punom salom Bunjevačke matice goste je pozdravio Nikola Babić, pridsidnik Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine, podsićajuć da je ovo drugi naučni skup, odnosno zbornik s naučnog skupa, a da je prvi održan prija dvi godine. Mr Suzana Kujundžić - Ostojić, sekretar projekta ovog naučnog skupa, kazala je da smo kroz ova dva naučna skupa puno novog saznali o Bunjevcima i da je ostvarena odlična saradnja sa autorima, ko i da nisu iscrpljene sve teme, naprotiv, ostalo je dosta tog o čemu tek triba istraživat. Jer, kako je citirala jednog positioca na naučnom skupu, ni sad ne znam ko smo mi Bunjevci.

Vrlo zapaženo izlaganje na promociji je imo prvi izlagač prof. dr Dragoljub Petrović, jedan od autora na skupu, koji je prizno da do prija 30 godina kad je sarađivo sa Markom Peićem i Grgom Bačlijom na pripremanju ričnika bački Bunjevaca, nije znao puno o Bunjevcima, al da je tušta tog sazno na ova dva naučna skupa. O radovima objavljenim u Zborniku on je, med ostalim, kazo:

Ne mogu a da ne pomenem dragocenu raspravu Nevenke Bašić Palković, koja je kao autorka još jednom potvrdila svoju visoku kompetenciju za istraživanje bunjevačke kulturne istorije. I umesto bilo kakve druge reči o njenom prilogu mogao bih je pred vama pitati: kada ćemo na jednom mestu imati sve njene tekstove posvećene bunjevačkoj kulturnoj istoriji. O bunjevačkim običajima lep je prilog dala dr Mladena Prelić u radu „Identitet i praznik: Dužijanca Bunjevaca u Bačkoj". Ona kaže da takav praznik postoji u mnogim sredinama u kojima je egzistencija naroda zavisila od bogatstva žetve, ali zanimljivo da se ona, koliko ja znam, održala tako čvrsto samo kod Bunjevaca. Ja za to objašnjenja nemam.

Govoreć o radu dr Vladimira Đurića „Teritorijalna decentralizacija i ostvarivanje manjinskih prava, primer bačkih Bunjevaca", on ga je visosko ocinio i reko:

Uglavnom iz tih razloga koje ja zovem životnim, u bunjevačkom slučaju ne može se prigovoriti činjenici da je u Republici Srbiji pravo manjina garantovano teritorijalnom decentralizacijom koja se očituje u lokalnoj samoupravi i teritorijalnoj ekonomiji. Što se to ne poštuje, i što se to kod Bunjevaca decenijama nije poštovalo drugi su razlozi, oni koji se nalaze upravo u strukturi nesporazuma na lokalnom, a ne na najvišem državnom nivou.

Dr Petrović je ko dragocen ocinio i prilog Zorana Veljanovića „Arhivski fond: Bunjevačko momačko kolo, Subotica (1920-1946)", i kazo:

Zanimljivo je da je „Momačko kolo" ugašeno u trenutku kada je Bunjevcima zabranjeno da budu Bunjevci. A kako se to dešavalo prikazuju rasprave dr Saše Markovića i dr Aleksandra Kasaša („Prilog proučavanju bunjevačkog pitanja u kontekstu političkih prilika u Vojvodini u periodu 1918-1941. godine"). Neki se elementi nalaze i u prilogu dr Drage Njegovana i Siniše Jokića („Toša Iskuljev o Bunjevcima 1924. godine"). Tvrdilo se naime da je hrvatska politička elita ustala u odbranu hrvatskog nacionalnog bića Bunjevaca i Šokaca, a kao odgovor na knjigu Petra Pekića „Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena" reagovao je Dušan Popović zauzimajući stanovište jugoslovenske provinijenencije Bunjevaca, tvrdeći da su Bunjevci došli sa područja koje nije politički pripadalo ni srpskoj, ni hrvatskoj državi, bar ne za neko druže vreme.

Smisao ovakve kvalifikacije nalazi se dalje u raspravi dr Drage Njegovana o „Dokumentima o naslinoj hrvatizaciji Bunjevaca i Šokaca u Vojvodini posle Drugog svetskog rata". Nova vlast je naredila da Bunjevci moraju biti Hrvati. Dokumenti koje objavljuje Njegovan predstavljaju potvrdu zaslepljenosti jedne ideologije, koja je sebi prisvojila pravo da sudbine naroda i nacionalnih i etničkih zajednica kroji prema sopstvenim aršinima. Nesreća je našega zajedničkoga života u tome što su komunisti preuzeli pravo da svima određuju šta ste i šta morate biti. Nesreća je, međutim, s druge strane u tome što su hrvatski komunisti vodili politiku komunističke

partije u celini, Srbi nisu imali pravo da se u te probleme mešaju, i tako se dogodilo da su sve najvažnije odluke donošene među onim komunistima koji su se smatrali Hrvatima, dok su se srpski komunisti smatrali internacionalistima. I to nije ništa novo, takva je politika krenula negde od Dimitrija Tucovića.

Dr Petrović je ko važan prilog naveo i onaj Mije Mandića o znamenitim Bunjevcima

Naime, mnoga imena koja se nalaze u Mandićevom spisku identična su sa onima koje pominje Karlo Kaser 1712. godine. Tako se recimo, kao lički Bunjevci određuju Kneževići, Rukavine, Došeni, Filipovići, Jovanovići, Marojevići, Sarići, Tomičići, a na polju javnoga života, ili kao franjevci pominju se Lationovići, Vojnići, Pavići, Dudići itd. Sva ta prezimena, to su činjenice, u osnovi su sve srpska prezimena. To se zna po tome što su mnoga od tih prezimena, i to Mandić kaže sasvim korektno, i srpska, i bunjevačka. Ali, za ono o čemu mi govorimo bitnim smatram jedan zaključak: da se radi o poreklu Bunjevaca. Oni su mogli svoj identitet zasnovati na regionalnom osećanju. To osećanje je pre toga moglo biti srpsko, ali hrvatsko nije nikada. Jer, o tome svedoči, recimo, i Matija Antun Reljković, koji je živeo od 1732. do 1798. godine, i koji je svoj jezik zvao srpskim. Jedan Matija Katančić je svoj jezik zvao ilirskim i srpskim. Za njega je ilirstvo i srpstvo jedno.

Bunjevci su, dakle, zasnovali svoj identitet na lokalnom geografskom utemeljenju, i niko više nema prava da ih u taj identitet dira. No, Bunjevci će imati još mnogo posla, zadataka i obaveza, da to do čega su u ovom trenutku došli i što se u ovoj knjizi potvrđuje, još temeljitije zasnuju, i da to čvršće brane.

Dr Drago Njegovan je za svoj rad o „Nasilnoj hrvatizaciji Bunjevaca posle Drugog svetskog rata", kazo da triba nastavit sa mnogim detaljima. Tu je priča tek otvorena.

Bilo bi jako važno naći pisane tragove kada su i ko je doneo takve odluke. Moguće je da će se pronaći neko sećanje i na tome treba raditi - reko je dr Njegovan i pridložio da se slideće godine organizuje još jedan ovaki skup, na kojem bi učestvovalo više autora Bunjevaca.

Ja bih ovde upoznao skup sa uvodnim referatom akademika Čedomira Popova, koji nam dao smernice za dalje proučavanje Bunjevaca. On kaže da je bunjevački narod od poslednje trećine 19. veka vodio borbu za svoj nacionalni identitet. U toj borbi je nailazio na žestoke političke otpore. Mađarska država ih je do 1918. godine uporno i nasilno mađarizovala, hrvatski nacionalizam ih je asimilovao na verskoj, a srpski svojatao na etničkoj osnovi. Jugoslovenska država ih je do 1941. godine odvraćala od posebnog identiteta, a posle 1945. godine je otvoreno favorizovala njihovu kroatizaciju. Borbu za širenje svoje nacionalne svesti slobodno su poveli tek u poslednje dve decenije. Iako su ranijim procesom denacionalizacije svedeni na malu zajednicu od 20.000 pripadnika, oni su velikim trudom obnovili sve atribute koji po međunarodnom i domaćem pravu određuju jednu nacionalnu manjinu. Za širenje nacionalne svesti bore se stvaranjem sopstvenih obrazovnih ustanova, kao i sredstava javnog informisanja.

Za slideći naučni skup dr Njegovan je predložio da se izanalizira i ovi poslidnji 20 godina, i napravi inventar šta su Bunjevci uradili i da to bude prilog tom zborniku. Analiza triba da bude naučno zasnovana i informativna.

Nevenka Bašić Palković se zafalila na visokoj ocini dr Petrovića i kazala da do prija 30 godina kad se zaposlila u Gradskoj biblioteci gotovo ništa nije znala o Bunjevcima, jer se o njima nije učilo u školi.

Ovi naučni skupovi za nas su nešto revolucionarno. To su prosto udžbenici koje ćemo mi ponuditi svima onima koji pitaju o Bunjevcima, svima u školama, ambasadorima dobre volje i političarima. Jel, ovo je dokumentovana lična karta Bunjevaca o kojima se niko nije brinio toliko godina. Najbitniji zaključak ovog naučnog skupa jeste da moramo ovako nastavit - istakla je Nevenka Bašić Palković. Prisutnima se obratio i Zvonko Stantić, koji je istako kako je imo čast radit s akademikom Gavrilovićom, ko i potribu da se i njeva tema nastavi istraživat. **B. E.**

PRIDSTAVLJE ZBORNIKA U MATICI SRPSKOJ

Odsele još tišnja saradnja

U Matici srpskoj 9. 12. je pridstavljen zbornik radova s naučnog skupa, koji je održan u Subotici 25. oktobra 2008. godine, pod nazivom „Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima", što je i naziv zbornika. Prisutne je pozdravio akademik Čedomir Popov, pridsidnik Matice srpske, i ovom prilikom naučnoj javnosti Novog Sada priporučio zbornik za čitanje. Jer se u njemu nalazi mnogo onih istorijskih činjenica koje su malo ili ni malo poznate o Bunjevcima - naglasio je Popov.

Popov je takođe izrazio zadovoljstvo što je Matica srpska imala prilike sarađivat na naučnom planu s Bunjevačkim nacionalnim savitom, te da oni ko vodeća kulturna institucija, pomažu i drugim nacionalnim manjinama koje njim se takim povodom obrate. Sve u želji da njim naučno pomognu u osnaživanju svojeg identiteta i naučnog napridovanja.

Zbornik i radove u njemu pridstavio je prof. dr Dragoljub Petrović. Prisutne je u ime Bunjevačkog nacionalnog savita i svi Bunjevaca pozdravila i mr Suzana Kujundžić - Ostojić koordinatorka skupa i urednica zbornika, te se zafalila Matici srpskoj na saradnji.

Svi govornici složili su se da je potribno dalje istraživanje a akademik Čedomir Popov je nagovistio još tišnju saradnju Matice u istraživanju bunjevačkog jezika, istorije, kako bi i ova nacionalna manjina što prija zaokružila svoj nacionalni identitet.

Pridstavljanju zbornika prisustvovo je prof. dr Mato Pižurica prvi urednik zbornika, koji vodi Odiljenje za književnost i jezik, zatim prof dr Slavko Gordić, član pridsidništva Matice spske, prof. dr Ljubomirka Krkljuš, dr Drago Njegovan, Dragan Tubić.

Iz Subotice su ovom prilikom došli: Nikola Babić, pridsidnik BNSa, te autori radova u zborniku: Nevenka Bašić Palković, Zvonko Stantić i Zoran Veljanović. **S. K. O.**

PRVA EMISIJA „BUNJEVAČKA RIČ" NA TALASIMA RADIO SUBOTICE

Čuvari identiteta

Cilj nam je da u našim emisijama sačuvamo bunjevački identitet, jezik, kulturu i običaje. Ne bavimo se politikom, ne divanimo o drugima, već o sebi. Izvištavamo o svim dešavanjima i manifestacijama koja organizuje Bunjevački nacionalni savit i sve druge institucije

Evo čeljadi, prošlo je tačno dvi godine od emitovanja prve emisije „Bunjevačka rič" al samo na trećem programu Radio Novog Sada. Tribalo je cile dvi godine čekat da kogod kome kaže, ako možmo tako kast, da naredi, da se i druge emisije na manjinskim jezicima, osim oni koji su u službenoj upotribi u Subotici, tribaje emitovat na talasima Radio Subotice, pa ajd da se malo podsitimo kako je sve dosad išlo.

Prija dvi godine 8. decembera posli potpisivanja Ugovora o saradnji sa RDU Vojvodine – javni medijski servis – Radio Novi Sad i Bunjevačkog informativnog centra, emitovana je prva emisija „Bunjevačka rič" na bunjevačkom jeziku na talasima 100 MHz trećeg programa Radio Novi Sad, petkom uveče od 22 sata i to u trajanju od 30 minuta, a koja se i dan danas emituje u istom terminu. Sve je to lipo i dobro. Emisija se čuje skoro u ciloj Vojvodini, samo ne u Subotici i Somboru, baš tu di nas ima najviše. Da bi taj problem rišili počeli smo emitovat naše radio emisije na Radio 103 u Subotici i svega par emisija na Radio Somboru. Posli odluke RRA o dodili frekvencija radio stanicama, tušta nji je pristalo s emitovanjom programa, pa tako i Radio 103 u Subotici. To je za nas bio nerišiv problem i velika šteta, jel je slušanost naši emisija na tom radiju bila zdravo velika. Izabrana je u međuvremenu i nova lokalna vlasta, pa se i njima ponovio naš zahtiv da se „Bunjevačka rič" emituje na Radio Subotici. Divana je bilo tušta. Obalazili smo sve one koji su nadležni za rišavanje problema informisanja nacionalni zajednica i evo prvi rezultati su tu. Posli posite pokrajinskog sekretara za informisanje gospođe Ane Tomanove - Makanove Subotici, sve je pokrenuto s mrtve tačke i ufriško smo dobili dozvolu za emitovanje naše emisije na talasima Radio Subotica 89,6 MHz. Za nas je to bila dobra vist, iako i to nije sve ono šta bi mi tili, al šta je tu je. Naša radio emisija „Bunjevačka rič" se čuje u Subotici i to SUBOTOM UVEČE OD 20 SATI i traja 30 minuta.

U našim emisijama nema politike, ne divanimo o drugima, već o sebi. Mi vas izvištavamo o svim dešavanjima i manifestacijama koja organizuje Bunjevački nacionalni savit i bunjevačke institucije.

Cilj nam je, da nike od vas podsitimo, nike naučimo o našoj istoriji, da očuvamo našu kulturu, običaje i tradiciju, a prija svega da oživimo i sačuvamo naš prilipi bunjevački jezik. Da nam emisije budnu onake kake bi vi tili, od vas očekivamo pomoć i saradnju, jel ni mi ne znamo baš sve. Vaši saviti pa i kritike bi nam zdravo dobro došli, a nji nam možte uputit pismom na atresu: Radio redakcija „Bunjevačka rič" 2400 Subotica, Trg Cara Jovana Nenada 15/5, el na telefon: 024/551-604.

Srićne Božićne praznike, mirnu i blagorodnu 2009. godinu želi vam redakcija radio emisije „Bunjevačka rič": urednik Stevan Nemet i voditeljka programa Nataša Džmura. **S. N.**

UBIDLJIVA DIPLOMATIJA

Divana je bilo tušta. Obalazili smo sve one koji su nadležni za rišavanje problema informisanja nacionalni zajednica i evo prvi rezultati su tu. Posli posite pokrajinskog sekretara za informisanje gospođe Ane Tomanove - Makanove Subotici, sve je pokrenuto s mrtve tačke i ufriško smo dobili dozvolu za emitovanje naše emisije na talasima Radio Subotica 89,6 MHz. Za nas je to bila dobra vist, iako i to nije sve ono šta bi mi tili, al šta je tu je. Naša radio emisija „Bunjevačka rič" se čuje u Subotici i to SUBOTOM UVEČE OD 20 SATI i traje 30 minuta.

ZA PRIDAVAČE BUNJEVAČKOG GOVORA ODRŽAN TRODNEVNI SEMINAR

Za bogatiju nastavu

Od 5. do 7. decembra za učitelje koji pridaju izborni pridmet Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture, al i za one koji to namiravaje, u prostorijama Osnovne škule „Sonja Marinković" održan je seminar „Ni crno ni bilo", obrazovanje za privazilaženje pridrasuda, razvoj tolerancije i otvorenosti za različitosti.

Pridavač je bila Miroslava Marjanović, psihološkinja u Centru za interaktivnu pedagogiju u Beogradu, koja je za naše novine kazala:

Na ovom trodnevnom seminaru učestvovalo je 17 polaznika, a tema je bila deo programa za društvenu pravdu koji je napravio Centar za interaktivnu pedagogiju iz Beograda, i koji se zvanično zove „Ni crno, ni belo". Program se tiče prevazilaženja predrasuda prema marginalizovanim grupama i senzitivizacija za rad sa svom decom i svim ljudima koji nisu tipični, odnosno koji su atipični. Ovaj program je konkretno namenjen za neke tehnike rada sa decom, odnosno, kako uvesti tehnike obrazovanja za društvenu pravdu u rad, konkretno, u učionicu sa decom. Odlično napreduju, zanimljivo je, učesnici sve to prolaze, onako, iskustveno. Nema samo priče, nego je to vrlo praktičan rad.

Dragan Kopunović je učitelj u Osnovnoj škuli „Đuro Salaj" i jedan je od polaznika seminara.

Mislim da će nam ovaj seminar dosta značit u nastavi bunjevačkog govora. Zanimljivo je jel učestvujemo aktivno u radu. Drugu godinu već radimo bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture, i to lipo iđe. Naravno, uvik štogod nedostaje od materijala, al učenici lipo napriduju, i roditelji su sve više zainteresovani za ovaj izborni predmet.

I ovaj seminar je organizovao Nacionalani savit bunjevačke nacionalne manjine sa ciljom da se pridavači bunjevalkog govora što više edukuju a nastva obogati. O tom Mirjana Savanov, učiteljica u Osnovnoj škuli „Matija Gubec" u Tavankutu, i pridsidnica Odbora za obrazovanje u Nacionalnom savitu kaže:

Uvođenje ovog predmeta ne podrazumiva samo održavanje nastave u škulama, neg i edukaciju nastavnog kadra koji ga pridaje. To je čitva serija aktivnosti i dužnosti koje i mi ko Nacionalni savit moramo obezbidit da bi se nastava realizovala, a med tim je i edukovanje nastavnog kadra. Nacionali savit je sebi dao za zadatak da u toku jedne kalendarske godine organizuje dva do tri seminara. Na ovom su, pored pridavača ovog predmeta, prisustvovali i svi zainteresovani prosvitni radnici, potencijalni pridavači bunjevačkog govora. Tako sad imamo oko 20 prosvitni radnika koji su spremni pridavat bunjevački govor s elementima nacionalne kulture.

Mirjana Savanov kaže da je u prvoj polovini godine bio održan seminar vezan za jezik i bunjevački govor, a sad edukacija koja se bazira na osposobljavanje učenika, odnosno nastavnika, za pripoznavanje i sprovođenje tolerancije, pripoznavanje različitosti, poštivanje različitosti, i med kolegama, i med dicom.

Ovaj seminar je naminjen svim nacionalnim manjinama, i što je jako bitno, on je akreditovan u Ministarstvu prosvite i sporta, s 18 sati. To je jako važno za nas prosvitne radnike, jel mi u roku od pet godina moramo sakupit 100 sati stručnog osposobljavanja. Na kraju ovog seminara svaki prosvitni radnik koji ga pohađa, dobiće potvrdu koju prilaže u svoj personalni dosije – dodala je Mira Savanov.

B. E.

IZ ŠTAMPE IZAŠLA KNJIGA ZA DICU „TANDRČAK I NJEGOVO BLAGO"

Riči za dicu med koricama

Po prvi put u novijoj istoriji Bunjevaca izašla knjiga za dicu na bunjevačkom jeziku: pismice, igrokazi, stare sigre, pripovitke i bajke. Knjiga je naminjena dici koja u škulama uče bunjevački govor, al i drugoj dici i njevim roditeljima koji vole bunjevački. Ovo je prva ovaka knjiga za dicu, u planu je da svake godine izađe po jedna nova

Početkom decembra iz štampe je izašla knjiga na bunjevačkom jeziku naminjena dici pod naslovom „Tandrčak i njegovo blago", knjiga jedan. Knjigu je izdala Novinsko izdavačka ustanova „Bunjevački informativni centar", a urednik izdanja je mr Suzana Kujundžić - Ostojić, direktor BIC-a i glavni i odgovorni uridnik „Bunjevački novina". Ona je o nastanku knjige kazala:

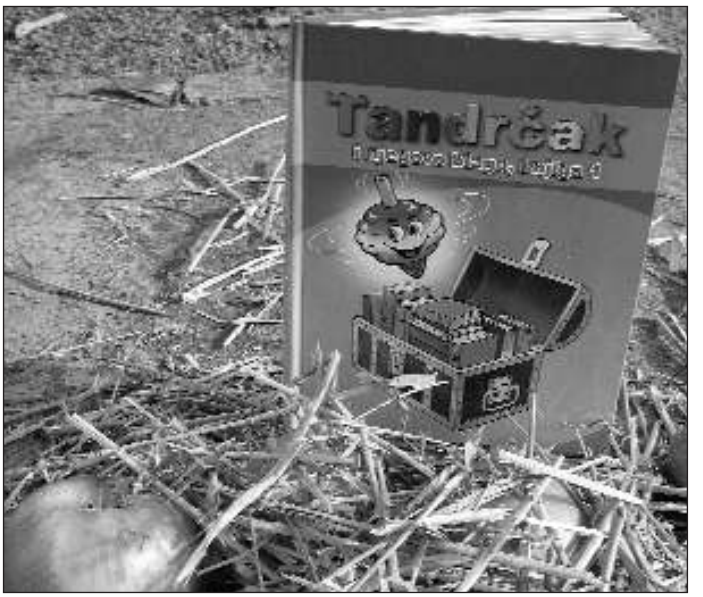
Kad smo ove godine slavili godišnjicu novina, najavila sam izlazak knjige na bunjevačkom jeziku. To je „Tandrčak i njegovo blago". Onda sam kazla da će ona bit izdata od sridstava koje smo skupili od pritplatnika tokom godine dana i svi bunjevački institucija koje su tokom godine kupovali naše „Bunjevačke novine". Naravno, to nije bilo dovoljno, to je bio samo jedan dio. Na kraju knjige smo metnili imena svi naši pritplatnika.

U naslovu ove knjige stoji da je to knjiga broj jedan.

„Tandrčak i njegovo blago je prva knjiiga, bar je naša želja da svake godine izađe još po jedna, koja će bit rezultat izbora pripovidaka koje su objavljene u časopisu „Tandrčak" tokom godine, ko i pismice i igrokazi koje sad imamo u „Tandrčku", a koje piše samo Ana Popov, al možda će se još niko oprobat u tom.

Kako mr Suzana Kujundžić - Ostojić kaže, knjiga je, prija svega, naminjena dici, onoj koja uče bunjevački jezik u škulama, da se učiteljima olakša poso.

S druge strane, knjiga je naminjena i svoj drugoj dici koja ne uče bunjevački u škulama, i koja ne iđu u škulu, al zato su tu majke i roditelji koji mogu čitat dici ovu knjigu. Lanjske godine za Božić Bunjevački informativni centar je izdo jedan broj „Tandrčka" baš za tu prigodu, na četri strane, koji smo dilili i dica su se jako radovala. Ove godine, evo, imamo knjigu od 120 strana, naminjenu njima. Mislim da će to bit štogod što su oni zamišljali i što bi volili imat.

Ova knjiga počinje s pismicama. Krenilo se od oni koje svi znamo, a to su bunjevačke narodne dičije pisimice, na kojima svi odrastamo.

A onda smo prišli na autore koji su se sami javljali u „Tandrčak" za koji su pisali. To je moderna poezija za dicu, nike su vezane za salaš, nike ljubav, nike za savrimen život, sve ono što zanima i muči dicu. Posli tog dolaze igrokazi, jel su nam dica kazala da jako vole glumit na časovima, a tako se razvija i govor, dok su njim stare sigre, koje su isto tako tu, jako interesantne, a i razgale ji. Zatim slide narodne bunjevačke pripovitke, koje su već skoro sve bile u „Tandrčku", al ima i par novi. I na kraju su bajke, u stvari, to su slikovnivce, s manje teksta a više slika. To je za prvačiće koji još uvik ne znadu dobro čitat, al mogu na osnovu slika pripovidat pripovitke.

Kad smo pitali koji je bio kriterijum pri odabiru sadržaja, mr Kujundžić - Ostojić je kazala:

Časopis „Tandrčak" se izdaje da olakšamo rad učiteljima u škuli, a s druge strane da se dopadne dici, jel to radimo za nji. Ako to nije iz tog ugla koji je njima prihvatljiv i zanimljiv, onda je to propo poso. Tako je pravljena i ova knjiga, s jedne strane za učitelje da imadu svu građu za časove bunjevačkog na jednom mistu, jel jednog dana ovo mož postat lektira, a s druge strane da dici, sve ono što je zanimljvo bude potpuno približeno njevom uzrastu.

Triba kazat da je knjiga likovno zdravo bogata i zato dodatno diluje privlačno. Ilustracije je radio Bane Kerac, poznati ilustrator iz Novog Sada.

Mož se slobodno kazat da su ilustracije i sadržaj važni polak-polak, jel svaka jedinica u knjigi, bilo da je pismica, pripovitka, bajka, ima svoju ilustraciju. Dakle, nema nijednog teksta koji nije ilustrovan. Polak-polak sam kazala u tom smislu da i tekstovi i ilustracije nose težinu. Upravo zbog tog mislim da je knjiga tako i na izgled interesantna.

Kako je kazala naša sagovornica, ovu knjigu će na poklon dobit sva dica koja uče bunjevački u škulama, za Božić, na podili poklon-paketića. Knjiga će bit dio tog poklona koji je obezbidio Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine.

Oni koji ne uče bunjevački a volili bi imat ovu knjigu, moće je kupit u knjižari „Danilo Kiš" („Kod Mirka"). Moće se i naručit priko „Bunjevački novina", il priko kolportera „Bunjevački novina", ko i u bunjevačkim institucijama – kazala je mr Suzana Kujundžić - Ostojić i dodala: **- Izuzetno nam je zadovoljstvo što smo bili u mogućnosti da u ovoj novijoj istoriji izdamo knjigu koja je u potpunosti naminjena dici, sa sadržajom koji u isto vrime i niguje jezik i podučava nas ko smo i šta smo.**

B. E.

ZAVRŠNA KONFERENCIJA PROJEKTA INTEGRACIJE I OSNAŽIVANJA DECE I MLADI PRIPADNIKA ETNIČKI MANJINA U SRBIJI I ALBANIJI

Život počima s matičnom knjigom rođeni

U Plavoj vićnici Gradske kuće 12. decembra je održana promocija rezultata projekta „Integracija i osnaživanje dece i mladi pripadnika etnički manjina u Srbiji i Albaniji"

Decembra 12. je u Plavoj vićnici Gradske kuće održana promocija rezultata projekta „Integracija i osnaživanje dece i mladi pripadnika etnički manjina u Srbiji i Albaniji".

Učesnici konferencije bili su Udruženje građana „Pomoć deci" iz Beograda, NVO „Edukativni centar Roma" iz Subtoice, KUD „Rumunka" iz Bačkog Monoštora, Udruženje građana „Duga" iz Ade, Matice romske iz Novog Sada, ko i pridstavnici republičke i pokrajinske vlade. Pored tog, učesnici projekta iz Subotice su bili pridstavnici etnički zajednica: bunjevačke, nemačke, romske, hrvatske, jevrejske, rusinske. Projekat je sporovođen med Romima u četri mista Vojvodine: Somboru, Novom Sadu, Adi i Subotici. U organizaciji je bila zadužena nemačka organizacija ECR, a finansijer Evropska unija.

Kako se čulo na konfrenciji, osnovni zadatak je bio evidentirati neregistrovanu dicu, dakle onu koja nisu upisana u matične knjige rođeni. Pribavljanje dokumentacije na terenu je išlo teško kako zbog tog što ni veliki broj njevi roditelja nema nikaku dokumentaciju, pa se počinjalo od dida i baba. Druga velika otežavajuća okolnost je bila nerazumivanje izmišteni opština s Kosova di je rođena većina ovi lica, al i nepostojanje zakonski rišenja koja bi ubrzala ovaj postupak.

Sve je ovo neophodno u nastojanjima romske zajednice da sva dica Romi budu obuhvaćena pridškulskim i škulskim sistemom, jel je to osnova za njevo dalje uključivanje u stručno obrazovanje i zajednički život s pripadnicima drugi naroda i etnički zajednica.

Paralelno s tim u okviru projekta počelo se lobirat u nacionalnim zajednicama koje žive u tim mistima i tako je okupljeno devet nacionalni zajednica. Grupa od 46 mladi je obučena u novinarstvu i fotografisanju, a rezultat ti aktivnosti je vojvođanski bilten „Mozaik". Ode mladi saradnici pišu tekstove na svojem maternjem jeziku, sa sažetkom na srpskom jeziku. Do sada je izašlo šest brojova, a zbog dobrog rezultata Ministarstvo prosvite i sporta će finansirati još dva dodatna broja u narednoj godini. Mladi saradnici su sakupili priko tri iljade svoji radova, koji su pokazali, da mladi svi etnički zajednica razmišljaje na isti način i da su njim teme vrlo slične. To je dalo ideju da se napravi izložba od njevi najbolji fotografija. Ona je u Subotici postavljena u Galeriji Gradske biblioteke, a otvorena je nakon konferencije.

Kako je rečeno, cilj projekta je postignut, povezali su se mladi svi etnuični zajednica na istom poslu.

B. E.

SIĆANJA NA BOŽIĆE NAŠEG DITINJSTVA: PUTOVANJE KROZ USPOMINE

Zakuvavali smo salon-šećer al bez koštanja!

Ana Petrov, sad penzionerka i tvorac prilipi rukotvorina od kukuružnje i drugi materijla, rodila se i odrasla na jednom đurđinskom salašu, s baćom, mamom, četri brata i još jednom sestrom. Njezina najranija sićanja za Božić vezana su za vrime prija polaska u škulu.

Najslađe uspomine su pripremanje svega za Božić. Svako je imo svoj zadatak. Mama je pravila salon-šećer s kojim se kitila grana. To pravljenje šećera je posebno bilo interesantno jel se nije smio koštat dok se ne završi. Šećer se kuvo s vodom do određene gustoće, onda se mećo na mermernu ploču na ormanu i tu se mišo i privrćo širokim nožom, sve dok se ne ušećeri i pobili. Onda se u njeg mećala aroma, rozlinkava il crvena. To se napravi dvi nedilje prija Božića, a na Badnji dan smo mi, dica isičen šećer u štanglice uvijali u papir, od salveta, staniola, a pokadkad je papir bio u boji, kad je čega bilo. Onda smo samo ocičene krajove od šećera smili koštat, i to smo jedva čekali.

Za Božić su se pravili kolači, a za toliku familiju je tribalo dosta kolača. Obavezno se pravila alva torta (oblatne, med, orasi, bilance), sitni kolači i otezano tisto s orasima i makom, jel to mož duže stat.

Kremasti kolača nije bilo, možda koja torta il minjon. Već kasnije mama je pravila nike indijanere, što se samo za Božić pravilo, jel je bilo skupo, tribalo je čokolade i šlaga. Svega ostalog bilo je na salašu, nije se moralo kupovat. Sićam se da je dosta rano u našu kuću ušla grana. Moja mama je često išla u Sloveniju, ko mlada žena je bila bolesna na pluća, i onda je uvik išla kod iste porodice. Tako su oni nama uvik za Božić poslali jednu il više jelki. Al moj je baćo njima za Božić na voz uveče metnio zaklano debelo svinče, a ujutro je već bila kod nji u Kranjskoj Gori. To je bilo lipo prijateljstvo dvi porodice i trajalo je dugo.

Ana se ne sića nikakog velikog posta u kući, osim sridom, petkom i Badnjim danom.

Za večeru na Badnji dan kuvo se gra, riba nam nije bila dostupna. Pored grava mama je kuvala tisto s makom i orasima. Tisto s orasima je bilo ovako: sloj tista, pa pekmeza od kajsija, pa tisto, pa na kraju pokriveno sa biljancom i malo se zapeklo u lerni. To je izgledalo ko torta, i svi smo jako volili. Ja to volim i danas, a moja dica, nažalost ne.

Moji prvi pokloni koji se sićam su bili naštrikane rukavice el čorape, a starijima je obično bilo štogod za škulu. Uvik je bilo štogod praktično. Sićam se i prve slikovnice „Zeko pegavko", bila je jako lipa i šarena. A slama se obavezno unosila u sobu. Na salašu smo imali malu kuću i veliku kuću. U malu kuću se unosila slama. Tu je bila velika kujna s parasničkom pećom i ziđanim šporeljom, di smo bili cili dan. U veliku kuću se išlo na večeru, i tu je bila grana. Mama je donosila zdilu s gravom i čestitala nam svima Badnje veče, a onda i mi njoj. Onda se sidalo za astal, molilo se i večeralo, a posli se čekala ponoćnica. To su bile posebne priče kad se išlo na ponoćnicu: velike sanke, velik snig, pa dva konja, opaklije, jedva čekaš da se vozaš. A oko crkve sanke do sanki, dolaze porodice s udaljeni salaša.

A kako Ana danas vidi ta božićna slavlja?

Vidim da današnja dica to nemaje u duši. Jeste Božić, jeste da oni rado sidnu za astal, sad svako dobije i veći poklon, i ono što žele. Nije to taka radost. Možda samo zato što smo mi onda manje imali, pa smo se više radovali! Cilo je selo bilo u svečanoj atmosferi, komšinice su jedna drugoj pripovidale šta će koja kuvati, ko će kod koga ić, a sad, baš te briga šta će ko radit - kazala je Ana Petrov, prisićajuć se kadgodašnji i sadašnji vrimena.

Srićni smo svečanu

Terezija Samardžić, učiteljica u Osnovnoj škuli „Matko Vuković", rođena je na salašu, al je familija brzo došla u varoš. Bila je najmlađe od petero dice i zato je imala posebno misto u porodici.

Mi smo bili prava bunjevačka familija i sve se obilužavalo onako po bunjevačkim običajima. Ništa to nije bilo bogato, al ničeg mi, dica, nismo bili željni. Tata je imo malo zemlje, al je bio i svirac, Luku Džaju su svi znali. Mama je bila domaćica i zdravo se trudila da nam sve pruži, da smo čisti i da se ima pojist, da se svakom ispuni želja koliko se moglo. Mama je tako znala rasporedit da nismo osićali da smo siroti.

Kad su se približavali sveci, familija je sila i dogovarala šta ćemo i kako ćemo, kako da se obiluži a da sve bude što za taj svetac triba, al ne u nikom izobilju. Onda smo išli u škulu i na Božić, ako nije bila nedilja, al ja sam, sićam se, tako strićna išla kući iz škule na večeru za Badnje veče! Znala sam kad sam krećala od kuće da je mama počela sve spremat. I kad bi stigli kući, i ja, i ostala dica, ako je tiribalo, pomogli smo da se dovrši, a onda smo svi srićni sidali za astal večerat.

To što je Terezija bila najmlađa dalo joj je posebnu ulogu na Badnji dan.

Pamtim da mi je mama kazala, e ti ćeš nosit sviću prija večere, jel je običaj da je

ANE POPOV BEBE, TEREZIJE SAMARDŽIĆ I ĐURĐICE SKENDEROVIĆ

sidali za večeru

nosi najmlađi. Bio je običaj da se svića metne u čašu s žitom. Pošto se gra prvi ijo, ja sam išla isprid mame koja ga je nosila, i s upaljenom svićom čestitala svima Badnje veče, „Faljen Isus, čestitam vam Badnje veče!", a svi ostali za astalom bi otpozdravljali. Otac bi odgovorio „Živa zdrava bila i tušta dočekala!" Onda bi sili, prikrstili se i počeli večeru. Prija večere, što se meni posebno sviđalo, ili smo jabuke, med, orase i bili luk, po kašičicu za zdravlje, taki je bio običaj. Onda je došo na red gra, koji je bio zapržen, ne ko svaki dan sa mašćom il uljem, neg s maslom, i imo je niki posebno dobar ukus. Valjda smo zato i tako zdravo čekali tu večeru, svima nam je bolje prijo tako napravljen. Posli grava se ilo tisto sa sirom i s makom, pa pečena riba, obično šaran. Posli ponoći ila su se pača, što sam isto jako volila. Moji su onda klali svinje i imali smo svega za pača.

Na ponoćnicu se u Terezijinoj porodici išlo il u Kersku crkvu, il u onu na Somborskom putu, kad su di stanovali. I nisu uvik svi išli.

A kada smo se vraćali kući, znali smo da nas ispod jelke čeka poklon od Isusa. Pokloni su bili skromni, čorape, maramica, možda bombon, jabuka, štogod za škulu, al smo se mi znali zdravo obradovat. Nismo bili zahtivni, srićni smo bili bilo šta god da smo dobili. Jabuka u to vrime nije bilo svaki dan. One i orasi su meni posebno ostali vezani za Božić, a pomorandže za Uskrs.

Za Božić su se u ovoj familiji pekli kolači koje su običaji nalagali.

Pošto je tata zdravo volio pogače, mama je pravila otezane s makom i tortu obavezno. Mama je bila prava domaćica i znala je dobre kolače pravit. Sutradan, na Božić, za užnu je obavezno bilo pućije pečenje. Za Božić mi je vezan i dunc od brisaka i višanja, pa onda od tunja. Svega je bilo što je za te dane bio običaj, a opet sve u granicama skromnosti.

Terezija se sića da je u njezinom ditinjstvu za Božić uvik bilo puno sniga, i da su se dica i prija večere i prija ponoćnice grudvala i sankala napolju.

Okićenu granu mama je unosila prid večeru

Prija neg što je počela divanit o svojim sićanjima na Božiće u ditinjstvu, Đurđa Skenderović je kazala da je njezino ditinjstvo bilo zdravo teško i siromaško jel je tata bio konfiskovan 1950. godine. Onda su se sa njezini šest godina iz varoši priselili na salaš u Stari Žednik, a posli godinu dana u Malu Bosnu. Danas je pridsidnica Izvršnog odbora Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine.

I te godine na salašu u Starom Žedniku smo se radovali Božiću. Kupili smo vrlo skromnu granu, struje nije bilo, i sićam se uoči Badnjeg dana mama je pekla kolače. U velikoj peći smo pekli pučku za Božić, a za Badnje veče gra, tisto s makom i sa sirom. Ribe nije bilo. Mama je sama u čistoj sobi okitila jelku s kugljama i salon šećerom, tamo je zaključala, a unela je u sobu prid samu večeru, kad smo upalili lampaš i s ocom i sestrom dočekali Badnje veče. Prithodno smo uneli slamu u sobu. To je za nas dicu bila posebna dragost. Ja sam a tatom, zvala sam ga Čiča, čupala iz kamare najlipšu slamu, da mriši kad se unese unutra na vruće di je grijala parasnička peć.

Posli večere spavali smo na slami, niko nije lego na krevet, prija odlaska na ponoćnicu dolazile su komšije čestitat Badnje veče, a mi smo išli kod nji. Praktično ni se spavalo, sve dok nismo došli s ponoćke i dok nismo dočekali šta će nam Isus metnit pod granu. To je obično bila kotarica jabuka, oni lipi crveni, uglavnom jonotanki iz tetkinog vinograda, orasi i pokoja pomorandža i bombon.

Slatkiša je u to vrime bilo ritko, pa je božićni salon-šećer kod dice posebno bio na meti.

Ko starija, ja sam za mene i moju mlađu sestru, tražila od mame da nam da po jedan šećer prija neg što ji skinemo s grane, da bar probamo kaki je. Teško je opisat tu želju da poideš taj šećer. Moram kazat da je bio daleko boljeg ukusa neg danas. Ne znam jel je to varka il je zaista bio kvaliteniji. I dobile bi po jedan salon šećer, a ja bi sestru privarila pa bi skinila još jedan za sebe, zbog čega me mama ružila. Teško je opisat kolika je to radost bila za našu porodicu da imamo na astalu jabuku il pomorandžu. Često smo sestra i ja dilili jednu pomorandžu, a pokatkad svi četvero jednu.

Dica su posebno čekala Božić jel onda je bilo slatki kolača, torte, gurablica i otezane pogače sa makom i orasima.

Kad su se kolači napravili, metnili bi se u čistu sobu di se nije grijalo, pa kad udeš unutra, sve mriši na kolače. Jedva čekaš da se mož ist. To današnja generacija ne mož ni svatit jel imaje svega u izobilju.

U sićanju joj je osto odlazak na ponoćnicu pišice 2,5 kilometera, s čitavim komšilukom. Snig je bio velik, i tako ladno da se moglo ić po snigu a da ne propadneš. Usput se pripovidalo o svemu i svačem i pivale božićne pisme.

Za Božić smo imali poseban lampaš s duplo većim odsjajom, al je i trošio više petrolina. Jedan, dva il tri taka lampaša su se postavljala isprid kuće, tako da su na Badnje veče, onako u tišini, svi salaši svitlili. To je bio poseban porodični doživljaj u velikoj zimskoj noći.

One prave, al ipak skromne poklone Đurđica i sestra su dobijale za Mikulaša.

Na salašu smo stanovali s ujnom, mi u malom, a oni u velikom salašu. Kad se smračilo moja mama kaže, iđemo unutra, sad će Mikulaš. A moja ujna se obukla u opakliju, metnila kapu i torbu s poklonima na leđa. Očistila sam čizme i metila ji u pendžer, i čekala šta će mi Mikulaš donet. Kad sam čula da štogod šuška oko pendžere, brzo sam istračala napolje i doživila da vidim da je Mikulaš zaista bio na našem salašu - ispripovidala nam je Đurđica Skenderović. **E. B.**

SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE

Pripravljanje za Božić

Decembar je misec u kojem ima najviše svetaca. Dani su najkraći, poslovi su na njivi porađeni, pa se isprija počelo pripravljat za Božić i počimaje prva čestitanja. Božić je najradosniji dan u bunjevačkim kućama kojem se raduju stari, mladi, a najviše dica

Sveta Luca je trinajstog decembra. Ona je bila divica i mučenica. Na taj dan posijemo žito u kake čaše koje prozeleni do Božića. Sveta Luca je ženski svetac kažu zato jel su ga najviše držale žene. Na taj dan žene nisu šile, štrikale, prele, ni tkale, a ni košulje nisu prale. Naši stari su držali adet da na taj dan ne iđu nikud, samo ako je bilo zdravo nužno. Iz kuće se nije ništa davalo jel se virovalo da će se tako iznet srića iz kuće. Ako je kogod kupovo mlika jel jaja, odnelo se dan ranije pa da se na Lucu ne iđe niradčeg. Domaćice su rano ustajale, očistile kokošinjac, a domaćini namišali rane za pilež od svačeg što se imalo: kuruza, žita, ječma, zobi, cincokrta, sirka i proje. Isprid kokošinjca se metnilo jedno dva obruča od bureta el šine od kola el makar napravljeno od štrange pa se priko tog nasula rana piležu da bi se držali u čoporu, a nise smilo glasno vabit pilež pi-pi, ni slično. Tako se radilo do Badnjeg dana.

Divojke su na Lucu pisale dvanajst muški imena na artijice a jednu su ostavile praznu, smotale pa svako jutro po jednu bacale u vatru, a poslidnju na Badnje jutro. Virovalo se koje ime ostane tako će se zvat momak za kojeg će se udat, a kojoj ostane prazna artijica kazali su da se ta cura neće udat.

To su vidile i manje curice pa su i one pisale imena al kad su tile bacat malo su zavirile u artijice pa je uvik ostalo ime koje su one tile da ostane.

Osmog decembra je Začeće Blažene Divice Marije koje čestitamo ko prvo čelo Božića.

Treća nedilja adventa su Materice, onda se dica sićaje svoji mama. Bunjevci su oduvik svečano proslavljali Materice. Dica su bili ti koji su prvi čestitali. Udate ćeri su dolazile čestitat Materice sa svojim čovikom i dicom. Ćer koja se te godine udala za prve Materice je dobila ruvo a zet bilu košulju koju su zvali „uzimaća košulja", a posli kad je kako doticalo. Bilo je i takog ako je koja cura uskočila priko volje roditelja pa je nisu primali da dolazi, al za prve Materice su joj poručili da dođu. Ako je uskočila početkom godine do Materica je obično bilo i unuče. Sad su se svi izgrlili i izljubili i srići nije bilo kraja i nisu joj prigovarali zašto je tako uradila. Bilo je i roditelja tvrdog srca koji se nisu držali tog reda. I druge udate ćeri su dolazile svake godine čestitat dogod je mama bila živa. Nije smetalo ako je bila zima, el padala kiša i snig. Ako su živili daleko dolazili su na kolima. Mame su se za Materice pripravljale cile godine. Ako su našporovale malo novaca ostavljale su na stranu pa da imadu za svoju dicu a da ne troše tušta iz kuće. I mlađa čeljad čije ćeri nisu bile poudavane Materice su proveli svečano u velikom veselju jel su to bila obiteljska slavlja. Samo su dica išla čestitat Materice po komšiluku i po rodbini koji nisu stali daleko. Svagdi su dobili kaki dar: jabuka, ora i malo novaca i maramicu. Užna je bila zdravo svečana: čorba, meso, sitni kolači i nazdravilo se s čašicom vina da mame dugo žive. Na kraju se ilo jabuka i ora koje su lupinje bacali svudan po sobi pa se priko tog išlo, pa ako se na sitnije izlome kazali su da će bit više pilića.

Mala dica su morala naučit poznatu pismicu:

Faljen Isus gazdarice,
čestitam vam Materice!

U četvrtu nedilju adventa su Oce, dan kad se sićamo svoji očeva. Njev dan njim čestitaje dica, a i druga čeljad. Oce čestitaje i očevi jedan drugom. Dica su išli čestitat Oce po komšiluku, pa su od muškog svita dobijali malo novaca. U goste se slabije išlo jel je to već prid Božić. Znalo se potrevit da je već sutradan Badnji dan, a svake sedme godine su zajedno Oce i Badnji dan. Dani su kratki i friško prođu a počelo se isprija pripravljat za Božić, slatki kolači se pekli kojikaki što mogu duže ostat: sušena (otezana) pogača, gurablice, kiflice, pusedla, arbanski listovi i slično. Klale se guske, pućke, kokoška el morkača, a većinom je svaki zaklo i jedno svinče. Svega dosta jel kadgod je bilo više svita u kući pa još i kad dođu gosti a na Božić se nije šporovalo.

Dica su zdravo čekala Božić i stalno su pitala kad će već bit, brojila su dane koliko još puti triba spavat i ređali su: danas dan, sutra dan, prikosutra Badnji dan.

Na Badnji dan su sva čeljad ustajala dosta rano pa su jedni drugima čestitali Badnje jutro i popili po čašicu zamedljane rakije pa su se svi latili posla. Muškarci su radili na polju, namirivali josag, čistili staje i druge nužne poslove oko josaga. Domaćica je zakuvala pletene kolače pa dok se ne krene napravili su figure, koje su zvali tice, od tista što se mećalo na božićnjak. Taj dan se postilo a tušta nji je

i sušilo. Užna se nije ni kuvala, već posna al svečana večera. Dica su se zdravo uzvrtila, svagdi se stvore i prkose, al tuć se nije smilo na Badnji dan jel se virovalo da će taj imat čirova ko tuče. Na taj dan ni se smio tuć ni josag. Kadgod se unesivala slama u sobu za Božić. Ko unese slamu taj prvi čestita Badnje veče. U pročelje se metne velik astal pokriven bilim čaršapom, a na astal se mećala kadgod ona procvatana grana što je na Barbaru unešena. Ko nije imo procvatanu granu te su domaćice napravile granu od tista. Ispod grane zeleno žito, božićnjak, ora, jabuka, češelj bilo luka, koja suva šljiva. Kasnije su unesivali granu zelenu od jele el bora koju su kitili kojikaki ukrasima. Salonski šećer, vilina kosica, bumburki, ruže i drugo kojišta od krep artije, anđeli, ovčice i drugo što su žene same pravile.

Jedared davno kad smo jedno manje dite pitali čija je grana lipša, a ono je kazalo: Nama je naša, a vama je vaša. A svakom je na Božić kod svoje kuće bilo najlipče i najveselije. Bilo je godina kad se ijo crni pa i kuruzni kruv, al za Božić se ostavilo toliko bilog brašna da se ima ispeć bili pleteni kolači. Kad sva čeljad sidnu za astal prvo se zajedno na glas izmoli očenaš, jedno dite unese zapaljenu sviću i čestita Badnje veče, zatim domaćica unese čorbu od grava, druga nasuvo s tučenim sirom, s makom el orasima i naritko gube, ako je u familiji kogod bio Madžar onda su pod njegovim uticajom ili gube, al u čistim bunjevačkim kućama gube nisu ili. Domaćin jednu jabuku podili na toliko skala koliko čeljadi ima za astalom. Prvo se uzme malo zamedljane rakije, pa se umače u med, luk i orasi i tako redom. Na kraju su ili kompot od suvi šljiva, višanja i jabuka. Posli večere su se pivale svete pisme. Kadgod kad su crkve bile zdravo naritko pa se nije moglo ić u crkvu bio je običaj da su išli betlemaroši.

Posli ponoći kad je počo Božić više se nije postilo, pa se ila ponoćnica, obično pača s mekanim kolačima. Obično se spavalo na slami prvu noć. Sutra dan je Božić Isusovo porođenje tako se i čestitalo. Prija podne se išlo u crkvu na misu a na podne je bila svečana užna. Drugi dan je sveti Stipan, pa sveti Ivan, sveti Toma, Mladenci. To su sve bili Božićni sveci. To božićno raspoloženje se vidilo u svakoj kući i salašu. Digod odeš to je svud bilo tako svečano i veselo. Svaki je imo čime počastit goste i po malo vina, al su gledali da ne pritiraje da se kogod opije jel tako se ne slavi Božić. Na poslidnji dan u godini je Silvester el Svr godine. Prid veče se išlo na zafalnost u crkvu, a uveče se nije nikud išlo, kazalo se što nije bilo dobro nek ode sa starom godinom, a što je bilo dobro nek ostane i u novoj godini.

Danas se Božić slavi na drugačiji način neg kadgod. S ilom i pićom se pritira da nikom ništa ne triba. Grane unesivaje obično veštačke el kake ikebane al zato okite cilo selo i grad kojikaki sijalicama da ne mož ni gledat u nji. Okite cile pendžere, kapije, jele koje rastu isprid salaša, svudan se šareni i velika je buka. Ima koga pitaje šta je Božić a dikoji kažu: „Mi ne znamo, samo kitimo i spremamo kako vidimo od drugi". Al to nije onaj pravi smisao Božića. Kadgod su se tako ponašali, osićali da je Isus s njima.

Ana Vojnić Kortmiš

Poezija i folklor

U Nišu je 15. novembra 2008. održan 32. festival KUD-ova gluvi i nagluvi Srbije. Na festivalu je učestvovalo 19 saveza gluvi i nagluvi. Od tog, nji 12 je nastupalo u konkurenciji folklora, a 15 nji se takmičilo u deklamovanju. KUD „ Bosa Milićević" pri Savezu gluvi i nagluvi Subotica je uzelo učešće u obadve konkurencije.

Deklamaciju „Oda gluvoj pesnikinji", koja je posvećena Slavici Vujić, napiso je Marko Marjanušić, a izdeklamovala je Jakob Livija.

Tekst je bio pofaljen ko izuzetno aktuelan i angažovan za gluve osobe. U velikoj kokurenciji folklorni ostvarenja splet bunjevački narodni igara u koreografiji Marka Marjanušića osvojili su prvo misto.

Ova pobida samo je dokaz da tradicija nije prikinuta, jel ovo pristižno prvo misto u Srbiji ovaj KUD je već osvajo.

M. M.

KAKO ŽIVI ĐURO BABIČKOVIĆ, PENZIONER NA SALAŠU

Salaš na kraj puta

Ovaj put pridstavićemo vam Đuru Babičkovića (68), penzionera koji živi na Aleksandrovim salašima. Na vratacama nema zvono al zato su tamo kerovi Gara i Žućo, koji samo što nisu pokidali lance kad su vidli nepoznate, javljajući gazda Đuri da je kogod došo. Moje „Faljen Isus" otpozdravio je domaćin sa „Amen uvik". Otključo je vrataca i divan je počo.

Imal „Srićni ljudi"?

Iako ima lip salaš Đuro svoj život živi u sporednoj zgradi u avliji. Tamo ima kujnu i sobu. Paorska peć ugrijala je malu sobicu. Na televiziji se prikazivala serija „Srićni ljudi", koju je domaćin gledo dok nisam stigla. Ko bi znavo koliko je sagovornik srićan na salašu udaljenom desetak kilometeri od varoške kuće. Sidili i u avliji, a ja sam posmatrala lipu zdravu živinu kako čupka zelenu travu, i s uživanjom čeprka u praznom korlatu di je kadgod bilo krava. Krušna peć na srid avlije, u čardakovima i lanski i ovogodišnji kuruzi. Đuro kaže: Cina njim je zdravo mala i ne zna šogor, koji mi radi zemlju u arendu, šta će s kuruzima.

Đurin život

Rođen sam na ovom salašu, kojeg je ziđo moj dida Lozija Babičković 1925. godine. Bio je kadgod i ambetuš al je zatvoren. U salaš ritko iđem, volim ovaj moj kutak. Od 1983. ima na salašu struje, jedino nemam kupatilo, dodaje sagovornik. Volio bi Đuro prodat salaš, al niko neće na „kraj svita".

Išo sam samo četri razreda u škulu i to u Kuckalovu, koja nije bila odaleg daleko. Sad ima već 10-ak godina kako je srušena. Kad sam bio dite bio sam svačiji sluga. Na ovom salašu živilo nas je kadgod desetak, a sad jeto živim sam. U momčenje sam išo u mladosti po salašima, ako je bilo poslipodne zvalo se kolo a uveče skupština.

Na moju primedbu možda bi kaka majka tila doć prikratit mu samoću, Đuro se nasmijo i kazo: Ne bi ja tio majku, a mlađa neće doć na salaš. Kad sam imo 27 godina „udo" sam se. Moja mlada je imala samo 17 godina. Sve je kratko trajalo i ja sam se vratio na moj salaš, pripovida sagovornik. Imam paorsku penziju koja je zdravo mala. Sestra brine o meni. Ona mi skuva, metne u zamrzivač u male laboške, pa imam nikoliko dana ist. Znam malo štogod i sam opravit, ispeć ribu el kajganu.

Samoća okružena lavežom kerova

Kako Đuro provodi vrime? Tušta gledam televiziju. Na bicigli odem kod brata od strica a odem i do komšije. Dok smo bili u divanu jedan komšija je dono Đuri jabuka i grožđa. Ne radim teške poslove ništa pa sam se baš i „popunio". Možem dobro spavat, volim poist, popijem rakijicu a brez cigaretle, kaže Đuro, ne mož. U varoš iđem samo kad me šogor el sestra odnesu. Džabe sve, bole me noge i ne mož daleko ni biciglom otić. Kad padne mrak puštim moje kerove, koji su baš zdravo bisni, a ja se zavučem u moj kutak. Svira Đuro i na vruli. Odsviro mi je malo svatovca i bećarca. Pozdravili smo se. Zaključo je vrataca a ja sam još jedared slikala salaš s puta.

Marija Horvat

BOŽIĆNA IZLOŽBA U MALOJ BOSNI

Vridne ruke pravile Božićnjak

Po četvrti put sekcija „Vredne ruke" iz Male Bosne okupila je i prikazala rukotvorine koje se tradicionalno prave povodom Božića

Četrdesetak žena iz Male Bosne, Bajmoka, Tavankuta, Ljutova, Malog Bajmoka, Đurđina, Subotice, Žednika, Kera, Gata, pokazalo je maštovitost u izradi Božićnjaka i ukrasa, s kojima se mož dočarat lipota Božićnog slavlja.

Izložbu, održanu je 7. decembra, otvorio je pridsidnik Mesne zajednice, i KUD-a „Ravanica" iz Male Bosne gospodin Andrija Bašić Palković. S par lipi riči u vezi Božića i pravljenja božićnjaka prisutnima se obratila Marija Bošnjak, član sekcije „Vredne ruke" i pridsidnica invalida rada Mala Bosna. Alojzije Stantić takođe je vrlo lipim ričima objasnio značaj pravljenja Božićnjaka i ukrasa. Sićajuć se svog ditinjstva i Božića iz tog vrimena. Med gostima je bio i pridsidnik Bajmočkog BKC-a Branko Pokornić koji je kazo je srićan što se našo na otvaranju izložbe. Isprid Bunjevačkog nacionalnog savita prisutne je pozdravila Đurđica Skenderović. Pridsidnik invalida rada opštine Subotica Stanko Nimčević je bio oduševljen izložbom i obećao da će na ovu tradicionalnu manifestaciju ubuduće pozvat da učestvuju aktivisti Saveza invalida Subotice, zatim Vojvodine, te da će čak 31 opština iz Vojvodine, uzet učešće u ovoj manifestaciji. Med gostima bila je i gospođa Stana Svilarov, pridsidnica invalida rada Vojvodine koja se takođe obratila prisutnima i pofalila izložbu. Positioci su bili počašćeni zamedljanom rakijom, kolačima, tortom, kafom, sokom.

U momentu otvaranja izložbe u domu u Maloj Bosni našlo se šezdesetak osoba. Izložba je bila prodajnog karaktera.

M. H.

KAKO SMO SE KADGOD GRIJALI

Grijanje nuz paorsku peć

Vrime baš i ne poštiva kalendar, pa se ladnoća ove godine uvukla i malko ranije u naše sobe i prostorije di živimo. To znači da se mora grijat. Danas je to dosta lako. Odvrneš puce za gas el struju, najbolje je centralno grijanje el etažno, a recimo da je najteže ložit u peć drvima el ugljom

Vratićemo se po vika pa i više unatrag kad su se sobe i kujne grijale paorskim pećima. Bilo je fino vruće kad su se dica posli gombocanja snigom el sankanja sušila i grijala na klupici oko peći. I starijima je prijalo kad su posli namirivanja josaga, vađenja snopova kuružne iz badanja zavijanog snigom, pravljenja prti možda do puta el do naslama, grijali promrzle ruke.

Peći su obično ziđane u ćošama prostorija. Ložilo se spolja el iz sridnje sobe koja se još zvala i pod odžak. Tamo je bio otvor s velikim odžakom di su se sušile na promaji divenice, slanina i šunke.

Paorske peći su ziđane od cigalja, čerpića, valjaka, a lipljene blatom od žute zemlje u koju je dodavana pliva. Kad je spolja umazana „obučena" je u džakove od kudelje da budne čvršća i da ne puca blato. Iznutra se isto lipi blatom. Sad u novije vrime i šamotom s dodatkom soli isto čerez tog da ne puca. Peći su okrugle el ćoškaste. Posli tog peć je umazana krečom el bojom kako je soba umazana često je bila i umolovana pa i plaše izvučene. Ložište je obično ravno i to od cigalja.

Sićam se vruće lepanje namazane mašćom posute soljom i crvenom paprikom. Sridom je mama pekla kruv i to samune što su imali pupušku. Liti se obično peko kruv u krušnim pećima koje su bile u avliji.

U peć se u dobo mog ditinjstva ložilo ogrizinama - ono što ostane od stabiljke kuružne kad konji, ovce, poidu lišće i ljuskuru. Kad se razgrnila žerava, ubacivalo se u kori krumpira koji je ispod kore bio rumen, a ili smo ga s puterom, skorupom, pačijom el guščijom mašćom i naravno kruvom.

Porodica Paje Franciškovića živi na obali Palićkog jezera i oni imadu čak dvi paorske peći i griju sve prostorije u kući.

Nedavno sam bila kod nji i oni su mi pripovidali o peći. Pajo se sića kad je mama Ana pekla krumpiraču. Sad više ne, tu je lerna u šporelju. Peći samo služe za grijanje, a Franciškovići u nju lože granje. Ujutro ubace nikoliko snopova granja i peć je vruća naredna 24 sata. Dok sam spremala knjigu „Promaja u pendžerima vrimena" slikala sam dosta paorski peći. Dosta nji se koriste a ponike stoje ko spomenici i sićanje na vrime kad su brojni članovi familija svi bili u jednoj prostoriji. **Marija Horvat**

SVEČANA AKADEMIJA U SOMBORU POVODOM 25. NOVEMBRA - DANA KAD JE 1918. U NOVOM SADU ODRŽANA VELIKA NARODNA SKUPŠTINA

Obilužavanje nacionalnog praznika u Somboru

Udruženje građana „Bunjevačko kolo" iz Sombora je u saradnji sa Srpskom čitaonicom „Laza Kostić", takođe iz Sombora, 25. novembra ove godine održalo svečanu akademiju povodom devedesete godišnjice održavanja Velike Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostali Slovena u Novom Sadu i na taj način obilužilo bunjevački nacionalni praznik.

Svečana sala Srpske čitaonice bila je pripuna. Mnogobrojne goste i zvanice koji su se uprkos ladnoj večeri okupili kako bi svojim prisustvom uveličali ovaj bunjevački nacionalni praznik, dočeko je nadaleko poznati somborski Mešoviti omladinski hor „Juventus kantat". On je prvo otpivo državnu himnu „Bože pravde", a zatim i svečanu bunjevačku pismu „Podvikuje bunjevačka vila". Aleksandra Medurić-Kalčan, potpridsidnica „Bunjevačkog kola", koja je inače vodila cio program. Prisutne su

pozdravili i Josip Bošnjak, pridsidnik U.G. „Bunjevačko kolo", ko i Petar Arambašić, pridsidnik Srpske čitaonice „Laza Kostić".

Sociolog Mile Vojnović je govorio o istorijskim događajima koji su prithodili Velikoj narodnoj Skupštini i koji su doveli do nje, a profesorica istorije Marija Bojanin je divanila o samoj Skupštini i događajima koji su uslidili oma nakon nje. Gospođa Ružica Parčetić je cilo pridavanje dopunila s biografijama znameniti Somboraca koji su učestvovali u tim događajima. Tokom večeri, na opšte oduševljenje publike, nastupila je i Sonja Šarić, sopran, s klavirskom pratnjom profesora Svetozara Saše Kovačevića. Svojim blistavim i gotovo nestvarnim glasom Sonja je uspila dodatknit svakog gosta, a gromki i dugački aplauzi koji bi se razlegali salom nakon svake izvedene kompozicije bili su i više nego zasluženi. Nakon završenog oficijelnog dila programa, gosti su imali priliku nastavit svoje druženje nuz bogat koktel u prijatnoj atmosferi.

T. Bošnjak

PRIPRAVLJANJE BOŽIĆNJAKA

OD 21. DO 23. NOVEMBRA U GALERIJI „PROGRES” U BEOGRADU ODRŽAN

Humanitarni bazar ručni radova

Od 21. do 23. novembra 2008. godine u galeriji „Progres” u Beogradu, pod pokroviteljstvom Fondacije Njezinog Kraljevskog Visočanstva princeze Katarine održan je tradicionalni Božićni humanitarni bazar. Ova svojevrsna prodajna izložba ručni radova se održava već niz godina s ciljom da se pomogne onima kojima je pomoć najpotribnija (izbeglicama, socijalno ugroženim licima i osobama s invaliditetom) i s željom da se sačuva tradicija ručnog rada i bogatstvo folklora.

Na bazaru su se mogle kupit najraznovrsnije rukotvorine: razni štrikani i vezeni predmeti, licider-ska srca, nakit, čestitke i sve ono za čiju izradu su žene generacijama sticale umiće i vištinu, a tradiciju rada nigovale i čuvale od zaborava.

S namirom da doprinesu ovoj humanitarnoj akciji i da svima pokažu lipotu svoji neobični, i za ove krajove specifični rukotvorina, slamari iz Udruženja građana „Bunjevačko kolo” Sombor su izlagali na bazaru. Njeve znalački izrađene slike i predmeti od slame su izazvale veliku pažnju brojni positilaca, a Anica Vitman, pridstavnica somborski slamara, nije krila svoje oduševljenje zbog tog. Ponosna što je tako velik broj ljudi mogo vidit svu lipotu slamarske umitnosti, izrazila je Anica želju da i slideće godine zajedno sa svojim kolegama učestvuje na humanitarnom bazaru.

T. B.

Somborci opet zablistali

Od 12. do 16. novembra ove godine u Požarevcu je održan 14. Festival folklornih ansambala kulturno-umitnički društava Srbije. Bila je to prava prilika da se odmire najbolji ansambli iz cile države, koji su prija toga prošli brojna rigorozna takmičenja na opštinskom, zonskom i pokrajinskom nivou. Od oko 300 kulturno-umitnički društava koja su učestvovala u prithodnim eliminacijama, čast da nastupe na ovom velikom festivalu u Požarevcu imalo je samo 19 najbolji. Med njima i GKUD „Ravangrad” iz Sombora.

„Ravangrad”, ne samo da je učestvovo na ovom finalnom takmičenju, već je i zablisto u punom sjaju i nastavio osvajat trofeje i simpatije, kako žirija, tako i publike. Somborci su još jedared spletom bunjevački igara iz okoline Sombora pod nazivom „Traži Klara svoga para”, „Gajdaškim nadsviravanjem” koje su izveli gajdaši Marko Jandrić i Slobodan Bačić i srpskim igrama iz Srema, pokazali da su se zaslužno našli na ovom takmičenju i da su zaista jedno od najbolji društava u ciloj Srbiji. Stručni žiri ji je za sveukupan nastup nagradio bronzanom plaketom. Narodni orkestar GKUD „Ravangrada” je žiri proglasio za najbolji orkestar Festivala, a Milana Grkovića, takođe iz GKUD „Ravangrad”, za najboljeg šefa orkestra.

Ova laskava priznanja koja su „Ravangrađani” osvojili na ovom velikom i značajanom takmičenju pridstavljaje krunu njevog dosadašnjeg rada.

T. B.

RECEPTI IZ „BUNJEVAČKE ZDILE"

Božićni kolač

Oštro brašno triba prosijat u naćve, koje prije početka zakuvavanja triba malo ugrijat. Zakuva se tvrđe tisto i kad naraste mož ga još jadared prikuvat s malo masla. Božićnjak se pravi iz sedam dilova, manja lepanja se metne na dno, jedan veći gumboc od tista se onda metne i posli se pokrije skroz većom lepanjom. To se tumači ko: Otac i Sin i Duh sveti. Posli se uplete pletenica od dva dulja komada tista i obavije oko kolača i tako spoje tri božanske osobe. Odozgor, od dva komada tista, napravi se križ zasičen na krajovima.

Oni se zakuvaju od mekanog brašna s vodom, metne se soli. Tisto mora bit tvrdo zakuvano i mož metnit jedno jaje da bude tisto žuto, izradi se do sjaja. Ima kad se ukrasi peku zajedno s kolačom.

Za tu umitnost triba daska, nož, palidrvca, oklagija i tušta, tušta spretnosti i mašte.

Kazle su nam žene, sve životinje sa salaša se prave, osim kera (viran je) i konj (ol je), Divica Marija ga je zamolila da je odnese da se porodi, konj je odgovorio da oće al čim se napase. Tako kaže legenda. Figurice se naprave (ovce, svinje, kokoške) namažu se biljancetom da budu sjajnije i peku se u lerni. Ima ko ji poslaže na kolutove krumpira i tako se suše (peku). Odozdol budnu mekane i lako se mogu nabost na palidrvce od šibice i onda se meću na božićnjak. Pet ruža se napravi za pet Isusovih rana, tice se prave zato što su one začeprkavale trag Mariji i Josipu, kad su sa Isusom očli u Egipat.

POTRIBNO JE:

– 1 litra mlika
– 1 kvas
– 2 kašike šećera
– 1/2 kašike soli

Sveci koji se spominjemo

Brezgrišno Začeće Blažene Divice Marije je osmog decembra a čestitamo ga ko prvo čelo Božića. Trinajstog je sveta Luca divica i mučenica. Dvadeset četvrtog se spominjemo Adama i Eve, naši praroditelja, a to je Badnji dan. U noći izmed 24. i 25. decembra se rodio Isus Krist i slavimo ga kao Božić i Isusovo rođenje. Bilo je to prija više od 2.000 godina. U Rimskom carstvu je izašlo naređenje od tamošnjeg cara Agusta da se napravi popis stanovnika čerez raspisivanja poreza. Zato je i u Palestini Kvirinije, koji je upravljao Sirijom, naredio da se popiše svaki u svoj grad a to je bio prvi popis stanovnika. Na to naređenje pođe i sveti Josip iz Galileje iz grada Nazareta u Judeju u grad Betlehem, zato što je on bio rodom otaleg. Išo je sa svojom zaručnicom Marijom, koja je bila u blagoslovljenom stanju po Duhu svetom. Kad su stigli u Betlehem tražili su misto di će prinoćit al ga nisu mogli nać. Nije bilo mista u gostionicama a i po kućama digod su pitali da prinoće niko nije tio primit nepoznatu čeljad u svoju kuću. Što se spominje i u svetoj pismi.

Betleme, Betleme, tvrđi od kamena.

Ne primaš roda svog, zatajaš plemena.

Kad su izašli iz grada na sriću su našli jednu praznu štalicu di su se pastiri sklanjali kad naiđe nevrime. Već se i smrklo pa nisu mogli ić dalje, ušli su u štalicu i Marija se tamo porodila. Rodila je Krista Spasitelja svita. Umotala ga u pelene i metnila na slamu u jasle. Bilo je to oko ponoći. Pastiri su bili na polju kod svoji ovaca i odjedared su vidili veliku svitlost pa su se poplašili i začudili šta bi to moglo bit. Kad jedared anđo stane prid nji pa njim kaže: **Ne bojte se. Radujte se. Noćas se rodijo Isus Krist Spasitelj svita. Iđite pa ćete vidit ditešce u jaslama**. Pastiri su poneli šta su imali da darivaje Isusa i vidili kako je anđo kazo, Mariju, Josipa i ditešce u jaslama. Bilo je veliko veselje od anđela koji silaze s neba i pivaje: **Svim na zemlji mir i veselje**. Taj se velik događaj razglasio po cilom svitu. Sveti Stipan je 26. decembra, on je bio kamenovan i prvi umro za Isusa. Pa sveti Ivan evanđelist, sveti Toma i Madenci a 31. decembra Svr godine kad se sićamo svi milosti koje smo od Boga pri mili, a prvog januara je Nova godina koju zovemo i Mlado Lito. Tri kralja su 6. januara i tu se završava božićno vrime i ulazimo u vrime kroz godinu.

Ana Vojnić Kortmiš

DEVEDESET GODINA OD PRISAJEDINJENJA VOJVODINE KRALJEVINI SRBIJI I STVARANJA KRALJEVINE SHS (IV DEO)

Dani oslobođenja

Stvaranje nove države na Balkanskom poluostrvu uslovljeno je, ali i uslovljava tektonske kulturno-istorijske i političke promene. Sagledavanje situacije sa ambicijom sveobuhvatnog pogleda na događaje iz prošlosti trebalo bi da, u znatnoj meri, omogući razumevanje i današnjeg života. To je ujedno i jedini put da se izbegnu sva ona ciklična ponavljanja tragičnih i teških trenutaka življenja na ovim prostorima

Rezolucija koja je bila usvojena na „Velikoj narodnoj skupštini Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena u Banatu, Bačkoj i Baranji", u svojim zaključcima odgovorno je, a uviđajući svu kopmleksnost međunarodne situacije i predstojeće borbe oko državnih granica, stala na stranu naroda koji su je organizovali i ostvarili. Pri tome je bila prepoznata njihova borba za narodni identitet što više nego slikovito svedoči o punoći i smislu istorijskog postojanja. Usuđujemo se da primetimo da je nivo prepoznatljivosti demonstriran u smislu konstituitivnog narodnog elementa ravnopravan srpskom narodu na ovim prostorima, a za prepoznatljivi cilj proširenja srpske države i stvaranja državno-pravnog okvira buduće jugoslovenske zajednice. Tim povodom, dakle, zaključak skupštine je bio da „onim Srbima, Bunjevcima i Šokcima, koji i dalje ostaju izvan naših granica u drugim državama, obezbedi pravo zaštite manjina, njihov narodni opstanak (podvukao S.M.) i razvitak na načelu reciprociteta." [1]

Nazložnost ovog dela rezolucije Velike narodne skupštine, možemo da prepoznamo i u stvaralaštvu Jovana Cvijića koji je, sa naučnog i istraživačkog stanovišta o geografskom i etnološkom prostoru južnih slovena, još 1906. godine pisao: „Kod Sombora i Subotice je severna granica srpskog naroda, i od Beograda do tih varoši Srbi i Bunjevci najmnogobrojniji su deo stanovništva, mnogobrojniji su od Nemaca ili Mađara."[2]

Međutim, sama rezolucija, a time i ovaj njen deo dokumentacione dalekovidosti, u sudaru sa stvarnošću, nikada u potpunosti nije zaživela. Kraljevina Srbija je prostor Vojvodine smatrala svojim sastavnim delom i sve osim prisajedinjenja, u trenutnim političkim okolnostima, nije bilo prihvatljivo.

Zanos ushićenog bratskog ujedinjenja natopljen krvlju poginulih patriota bio je, pre svega, emotivni naboj iskrene, ali naivne eshatološke ideje konačnog slovenskog povezivanja. Istorijsko iskustvo, tradicija državnosti, mentalitet, identitet jedinke i društva, konfesionalna pripadnost, različita državnoupravna politika, politička opredeljenost, kulturološka originalnost, etnička raznovrsnot predstavljali su mnoštvo razložnih karakteristika. Njihovo uvažavanje i pomirenje obeshrabruje i najistrajnije i najozbiljnije intelektualce, a sa druge strane njihovo neuvažavanje i prenebegavanje pokazuje nezrelost i neozbiljnost i nudi neostvarivu budućnost.

Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca stvoreno je 1. decembra 1918. godine. Na svečanosti koja je tom prilikom priređena, odnosno kada su izaslanici Narodnog veća SHS iz Zagreba predali Adresu prestolonasledniku Aleksandru Karađorđeviću čule su se reči pune trijumfalnog optimizma i nadahnutog samopouzdanja: „Gospodo Odaslanici! Vaš dolazak u ime Narodnog veća Slovenaca, Hrvata i Srba, dostojnog predstavnika široke naše narodne misli, i Vaše saopštenje njegove istorijske odluke od 24. novembra, kojom se proglašava državno ujedinjenje svega naroda i sve naše mile, namučene ali slavne otadžbine, ispunilo me dubokom radošću. Primajući to saopštenje uveren sam da ovim činom ispunjavam svoju vladarsku dužnost, jer njim samo privodimo konačno u delo ono što su najbolji sinovi naše krvi, sve tri vere, sva tri imena, s obe strane Dunava, Save i Drine, počeli pripremati još za vlade blažene uspomene moga dede kneza Aleksandra I i kneza Mihaila, ono što odgovara željama i pogledima moga naroda, te u ime nj. v. kralja Petra I proglašavam ujedinjenje Srbije sa zemljama nezavisne države Slovenaca, Hrvata i Srba u jedinstveno kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca."[3] Ove reči prestolonaslednika ukazuju da je od samog nastanka države, stanovište dvora bilo da instrumentalizuje rad na profilisanju nacionalnog identiteta, teritorijalnog proširenja i međunarodnog priznanja tokom XIX veka, bez obzira na svu njegovu kompleksnost i kontekstualnost istorijskih prilika, ka ostvarenju jedne jedinstvene države.

Posle stvaranja jugoslovenske države pokrajinske vlade u Hrvatskoj, Slavoniji i Sremu, Bosni i Hercegovini, Sloveniji i Dalmaciji zadržale su određenu samostalnost u poslovima lokalne samouprave, ali je njihova nadležnost objektivno bila sužena. U njihovoj organizaciji postojale su određene različitosti – u Hrvatskoj banski sistem, i u Bosni i Hercegovini slično, a u Sloveniji vlada kao kolegijalno telo. Pokrajinske vlade postavljane su ukazima regenta Aleksandra Karađorđevića, a potvrđivane odlukama centralne vlade.

Za razliku od pokrajinskih vlada, Narodna uprava za Bačku, Banat i Baranju ubrzo je demisionirala. Odluka o demisiji usledila je posle zvaničnog zahteva minstra S. Pribićevića i obrazloženja da je „imenovana vlada za celo kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca." Na sednici Velikog narodnog saveta od 28. decembra 1918. godine, ovaj zahtev je prihvaćen, ali je bilo i oprečnih reakcija, pre svega da je situacija oko pokrajinske vlasti sasvim nejasna i da bi zbog toga Veliki narodni savet trebalo da pređe u Beograd i produži rad sve dok se sa srpskom vladom ne rasčiste sva pitanja i ne postigne sporazum. Ovom shvatanju suprotstavio se Jaša Tomić predlažući da „Veliki narodni savet primi ostavku Narodne uprave...i da je pozove da produži svoj rad privremeno, i dalje, dok vlada u Beogradu ne imenuje novu upravu ili ne učini novo raspoloženje." Glasanjem o ovom pitanju ipak je prihvaćeno gledište o potrebi demisije, za koje se opredelilo 16 članova, dok je 12 članova bilo protiv demisije.

Bez obzira na relativno brojnu populaciju Banata, Bačke i Baranje - 1.314.527 stanovnika, u odnosu na druge pokrajinske oblasti, Sloveniju sa Prekomurjem - 1.054.919, Dalmaciju 620.432, i Hrvatsku, Slavoniju i Međumurje 2.739.988 stanovnika, Ministarski savet se odlučio za demisiju pokrajinskih organa Bačke, Banata i Baranje, i ove oblasti podveo pod upravu centralne vlade. Isti stav zauzet je i prema Crnoj Gori. Ove oblasti tretirane su kao sastavni deo Srbije, a legislativno uporište bile su odluke njihovih skupština da se direktno prisajedine Kraljevini SHS.

Demisija se, medjutim, mogla ostvariti tek nakon prevlasti radikala i njihove opcije u Velikom narodnom savetu i Narodnoj upravi. Prevlast je ostvarena kada su iz članstva u ovim telima istupili predstavnici Demo-

kratske stranke, posle neuspelih dogovora o tome koliko će koja stranka iz Vojvodine imati predstavnika u Narodnom predstavništvu Kraljevine SHS. U saopštenju Demokratske stranke iznosi se stav da je Radikalna stranka odbila sporazum da im se od 24 mandata kojliko je pripalo Vojvodini dodeli četiri. Radikali su, u dogovoru sa socijalistima iz Novog Sada, predvideli za sebe 12 mandata, iako ih je u Velikom narodnom savetu bilo 12, demokratama samo 2, a u Savetu ih je bilo 14. Demokratska stranka je ocenila da Rezolucija Velike narodne skupštine od 25. novembra 1918. daje pravo Velikom narodnom savetu da obavi izbor za Narodno predstavništvo i da su radikali osujetili sporazum među strankama. Zbog toga sa „Radikalnom strankom ne može ni u Savetu ni u Skupštini da radi, te napušta svaki rad s njom u oba tela."[4]

Strah od pokrajinskog autonomizma, koji je tada izrazito prisutan u srpskim političkim krugovima, odlučujuće je uticao da se neposredno po formiranju centralne jugoslovenske vlade zatraži demisija Narodne uprave i otvori proces potpune centralizacije unutrašnjeg uređenja zemlje. S tim u vezi potpredsednik Narodne uprave Petar Konjović primetio je nešto kasnije da je svojom demisijom Narodna uprava dala „prvi primer centralizovanju administrativne vlasti,"[5] a list demokrata „Jedinstvo" da se Vojvodina „jedina od svih oblasti naše nove države...teatralnim i malo praktičnim gestom, odrekla svoje samouprave i predala se bez rezerve u naručje središnjoj vlasti. Posledice ovog prenagljenog koraka teško se osećaju na sve strane. Sa Vojvodinom se upravlja bez dovoljno poznavanja naših lokalnih prilika i stoga se veoma često čine greške koje štete i ovim krajevima i celini države."[6]

U ovom stavu faktički je sublimirano gledište demokrata o pitanju pokrajinske vlasti i njenom političkom identitetu. Za njih je jugoslovenska opcija 1918. uvek bila i prosrpska; za radikalsku se teško može reći da je bezuslovno bila i jugoslovenska. Jaša Tomić je smatrao da treba „da obučemo prvo srpsku košulju, jer nam je ona najbliža, a posle toga zaogrnućemo se plaštom jugoslovenskim."[7] Prva želi sačuvati identitet Vojvodine kao istorijske pokrajine - ona podrazumeva i složeniju državno-pravnu strukturu buduće države[8], druga želi ukinuti pokrajine. U potonjem istorijskom razvoju Vojvodine ove suprotnosti biće predmet brojnih ustavnih i kontroverznih rasprava – odnosno da li i jugoslovenski status Vojvodine (kakav je ostvarila posle 1945. godine), protivreči i njenom srpskom identitetu.

Narednih godina politički život u Vojvodini bio je opterećen aktuelnim pitanjem državnih granica i evidentnim privredno-ekonomskim problemima. Razgraničenje sa Rumunijom, ali pre svega sa Mađarskom bio je mukotrpan proces krunisanja nacionalne borbe. U vezi sa situacijom u privredi postojalo je nezadovoljstvo zbog iscrpljenosti. Od samog stvaranja države, Vojvodina je bila kudikamo poreski najviše opterećena jugoslovenska oblast. U prvo vreme, dok je vladala konjuktura poljoprivrednih artikala i dok je vojvođanske Srbe držao nacionalni zanos, iz pokrajine se nisu čule jadikovke o nemogućem poreskom preopterećenju. Tokom ovog perioda na prostoru Vojvodine postojale su 22 vrste poreza i bilo je gotovo duplo više naplaćeno poreza nego što je bilo predviđeno. Ipak, teza o tome da je Vojvodina bila najbogatija i da treba najviše da plati nije u potpunosti odgovarala istini. Naime, efektivni dohodak jedne oblasti adekvatno se mogao razaznati na osnovu posrednog poreza (na promet). Ako pogledamo statistiku naplaćenog indirektnog poreza – podaci govore da je najviše ubrano poreza u Hrvatskoj i Slavoniji, dok su Banat, Bačka i Baranja bili na četvrtom mestu.[9]

U pokušaju da odgovorimo izazovu potrage za odgovorom o ekonomskoj eksploatisanosti, ili kako su neki opozicioni političari toga doba smatrali, o ekonomskom kolonijalizmu Vojvodine prema Beogradu, smatramo da, uvažavajući kontekst onovremene ekonomske situacije, egzistira jedna politika istrajnosti u doslovnom i potpunom zadovoljenju potreba države. Ta i takva država predstavljena Vidovdanskim ustavom koji, opravdano ili ne, ima temelja u krutom centralizmu i nefleksibilnom i podaničkom birokratskom aparatu nije nudila najsrećnije rešenje za stvarne ekonomske probleme, a time i proistekle političke nedorečenosti i to do granica antagonizma.

U atmosferi ovakve političke neodređenosti zasluge Bunjevaca, neposredno posle rata, bile su prepoznate i izborom čelnih ljudi Subotice. Tada su izabrani: Stipan Matijević, Vranje Sudarević, Stipan Vojnić-Tunić, Joso Prćić, Mirko Ivković-Ivandekić, Time Vojnić i Mijo Mandić. Odgovarajuće prisustvo Bunjevaca bilo je predloženo i za Privremeno-narodno predstavništvo (PNP) i to od strane Velikog narodnog saveta. On je 16. februara 1919. godine izabrao Blaška Rajića, Martina Matića, Ivana Evetovića i Stipana Vojnića-Tunića kao svoje predstavnike u Beogradu.

Ipak ubrzo je usledilo i prvo razočarenje bunjevačkih predstavnika u vezi sa pregovorima oko teritorijalnog razgraničenja sa Mađarskom. Pravdajući se višim nacionalnim i državnim interesima razgraničenje sa Mađarskom, predstavnici Kraljevine SHS prihvatili su razgraničenje koje je na terenu preseklo bunjevački i šokački korpus – ostavljen je tzv. Bajski trougao Mađarskoj. I bez obzira na aktivno učešće Blaška Rajića i određene neodmerenosti predloga Josipa Đide Vukovića, argumenti Bunjevaca, po njihovom mišljenju, bili su ignorisani. Javio se osećaj izigranosti i izneverenosti.

Narednih godina, u jeku priprema za izbore za tzv. Konstituantu odnosno Ustavotvornu skupštinu Kraljevine SHS, i Bunjevci su shvatili značaj sopstvenog političkog organizovanja u cilju artikulisanja vlastitih interesa. Tako je 15. septembra 1920. godine osnovana Bunjevačko-šokačka stranka. Među osnivačima ove stranke ističu se Blaško Rajić, Mijo Mandić, Matija Išpanović, Mirko Ivković-Ivandekić i dr. Od 1. oktobra Neven je počeo da izlazi kao glasilo ove stranke. Stranka bila je prva koja je u svom programu definisala političku autonomiju za Vojvodinu. Politička autonomija, kao bitan elemenat programa Bunjevačko-šokačke stranke, javno je izglasana i na zboru stranke 10. oktobra 1920. godine u Subotici. U ovom kontekstu, narednih meseci, sve više su se mogli pročitati i kritički tonovi koji su obuhvatali sve nivoe aktivnosti vlade, počev od agrarne reforme, poreske i socijalne politike, pa do činovničke raspodele i „kuferaške" opredeljenosti. U određenim momentima kritika je imala i suvislu aroganciju samoproklamovane nacionalne i kulturološke različitosti ali i veličine koja se navodno odupirala nametnutoj biorkatiji. „Svuda je trebalo uvesti 'čvrstu ruku,' jer savladavanje nesrpskih elemenata nije bilo moguće kulturom, s obzirom da su novi krajevi, kao deo evropske kulture, bili superiorniji od starih balkanskih pokrajina."[10]

Dinamičan parlamentarni život Kraljevine SHS pun antagonizama i politikanstva reflektovao se i u traganju za političkim identitetom među Bunjevcima. Presudni činioci njihovog opredeljenja, u ovom periodu, bili su sudar prepoznate autohtonosti (da li bunjevačke ili u vojvođanskom okviru) sa nacionalnim asimilativnim namerama određenih centara političke i ekonomske moći države – Beograda i Zagreba, kao i stavovi katoličke crkve. Devet decenija kasnije, uz svo uvažavanje modernih međunarodnih i nacionalnih prilika, situacija je u velikoj meri primerena nekadašnoj.

Dr Saša Marković

1 Vojvodine, Zapisnik sednice Velikog narondog saveta, 28. decembar 1919
2 Članak, Dr Jovan Cvijić, Novi Srbin, septembar 1912, Matica srpska, P I 169; J. Cvijić, O nacionalnom radu.
3 B. Petranović, M. Zečević, Jugoslovenski federalizam, Ideja i stvarnost, Prvi tom, Prosveta, Beograd, 1987, str. 75.
4 Rukopisno odeljenje Matice srpske (ROMS), M.14044.
5 P. Konjović, Intervju Jugoslovenskom dopisnom uredu, Službene novine, 8. februar 1919.
Prema sećanju Trive Militara, koji je bio urednik Zastave do 1923. godine, i Jaša Tomić je izražavao skepsu prema prebrzoj centralizaciji zemlje. Nije se slagao „sa pravcem i metodima kako se posle 1918. pristupilo organizovanju i uređenju naše države. Nešto je o tome počeo i pisati, ali na negodovanje Beograda, on je prestao da u javnosti izlaže svoje mišljenje i stavove...Pred užim krugom svojih prijatelja i saradnika on je iskreno i otvoreno govorio da je preuranjeno ukidanje autonomije pokrajina, da će forsiranje centralizma i unitarizma izazvati nezadovoljstvo i otpor, da će se intregralno narodno jedinstvo i jugoslovenstvo tumačiti kao negiranje srpstva, a još više hrvatstva i izazvati separatizam. Obmana je bila da će jedna generacija uspeti da ostvari srpsko-hrvatsko pretapanje, nego da treba ostaviti vremenu da reši pitanje srpsko-hrvatskog jedinstva, a dotle treba ostaviti i Srbe i Hrvate i Slovence da žive svojim životom. No, glavnu reč u politici vodili su tada u Beogradu oni koji su bili potpuno suprotnih shvatanja od Tomićevih." (T. Militar, Listići iz moje autobiografije, ROMS, M.12.444).
6 Jedinstvo, 7. IX 1920.
7 L. Rakić, O ulasku Vojvodine u zajedničku jugoslovensku državu 1918. godine, JIČ, br. 1-4, 1989., str.122.
8 „Znajući Prodanovića kao poštenog političara Srbije, a ne znajući ništa o njegovom republikanstvu (a otišao bi mi da sam ovo znao), ja sam otišao k njemu, i čuo odista pametne misli protiv centralizacije, a za pokrajinske autonomije."; V. Stajić, Moja ispovest, ROMS, M 12614.
9 Pančevac, 17, jul 1927. godine
1 Neven, 12. februar 1921. godine.

KAKO SE BOŽIĆ KADGOD DRŽO PO STARIM ADETIMA

Badnji dan od jutra do posli ponoćnice

Čim je ko usto, molio Boga i umio se čestito je drugom Badnje jutro. Stariji su čestitku nazdravili zamedljanom rakijom. Samo dica i bolesni tog dana nisu, a stariji su većinom sušili. Još prija neg je svanilo i komšije su jedni drugima čestitali Badnje jutro i častili se zamedljanom rakijom. Tako je bilo cilog dana.

Kad se razdanilo domaćin je u drvnjaku izabro podesnu dračovu okrugljaču, badnjaču, na kojoj će reduša skuvat večeru i s kojom će položaj počet obred večere. U guvnu je iz kamare načupo slame za jedno brime i po adetu ga na leđima uno u pododžak da se zagrije ko soba. Dica su s baćom namistila i okitila granu, a po di koji je s dicom pomago reduši pravit tice s kojima će okitit božićnjak i na njemu obiteljski betlem.

Kad je zgotovila božićnjak i dok se večera kuvala reduša je na astal prostrla malo slame, a di će stat božićnjak od dvi slamke je napravila prikrižak. Astal je pokrila bilim čaršapom. U pročelju prid propećem, ispod okićene grane, na slamni prikrižak metnila je božićnjak s ticama, okitili ga jabukama i orasima u lupinji, po di ko i s nikoliko suvi šljiva. Na pročelju astala isprid grane napravili su obiteljski betlem, oko njeg su poređali nikoliko jaganjaca i ovaca od bile vate. Isprid božićnjaka su metnili zdilicu s medom, tanjirić sa čenima bilog luka i jabuku ucilo, a po di ko je iskrižo jabuku na toliko skala koliko će čeljadi večerat za astalom.

Rano poslipodne baćo je s dicom u sobu uno slamu, razgrnili je

po zemlji s pivanjem sveti pisama. Dica su jedva dočekali razgrnutu slamu i malo se valjali po njoj. Josag su namirili, krave pomuzli malko ranije, pa su se čeljad skupila oko astala i večeru čekali pivanjem božićni pisama: O, pastiri..., O, Bethleme grade slavni..., Hajte, braćo, da iđemo... i druge.

Oko podna su nikoliko čeljadi spremili „Božić" za pokojne. Poneli su jabuka, ora, zelenog žita u šoljicama i svete vode. Na kripte i rake oko križa pokojnika poređali su „Božić", jabuku-dvi, nikoliko ora u lupinji, zeleno žito makar iz jedne šoljice, pomollili se i poškropili poslidnje počivalište zemni ostataka najbliži.

Kako su se naši stari u svemu držali reda, tako su skontali da će Badnje veče i večera počet kad na nebu spaze svinjarsku zvizdu (Danicu tj. planetu Veneru). Ko je prvi spazio u ravni je navistio početak te večeri: lovasi pucanjom iz puške, a po di koji čavrgan pucanjom iz ključa.

(Ključ u ovom štivu je: ubušeni okrugli komad gvožđa u koji su nasuli malo sumpora u pravu i šalitre, jamicu začepili dugačkim štrofom malko tanjim od jamice, obadva kraja sastavili kraćom vrbicom, glavu štrofa udarili u kaki predmet na čeg se čuo pucanj ko iz puške; mala prangija.)

Prija večere mater je u kući, isprid pododžaka, zapalila veliku božićnu sviću, utaknila je u duncošku bocu napunjenu zrnima žita. Onda je s položajom otvorila vrata, oko praga odgrnila slamu, a položaj je nagorilu badnjaču udaro o dovratak ričima: „Koliko žeravica toliko pilića, ... toliko pućića, ... toliko guščića, ..." i „Kake su žeravice, tako se krave telile, ... krmače prasile,... kobile ždribile, ..., kvočke legle... „, naređo je niz lipi želja, na čeg su mu čeljad za astalom posli svake želje uzvratila „Daj, Bože." Badnjaču su metnili u šporelj da izgori.

U kujni je reduša, mater, utakla bilu, tanku svićicu u čašicu napunjenu zrnima žita i zapalila je na vatri s badnjače. Otvorili su vrata, položaj sa zapaljenom svićicom i reduša sa zdilom grava ušli su u sobu i kod praga čestitali: „Faljen Isus! Čestitam vam Badnje veče.", čeljad su položaja dočekali „U vike vikova. Živ i zdrav bio", a domaćin ga posuo s zrnima žita. Domaćin je od položaja priuzo svićicu, metnio je ode na astal isprid božićnjaka, a domaćica metnila na astal zdilu s čorbastim gravom, zaprženim maslom. Domaćin je čeljadima pridmolio zafalu Bogu za sva dobra koja su doživili. Nazdravio je zamedljanom rakijom, od koje su sva pomalo gucnili. Prija grava svako je poijo po jednu skalu jabuke zamočenu u med, sa željom da i odsele svi u obitelji budu složni i zdravi ko jabuka. Poili su po čen bilog luka, jel u životu ima i gorkog, pa onda i komadić ora s medom da budu složni ko or u lupinji.

Prijatna saga maslom zaprženog grava čeljad je toliko nadražila da su jedva dočekali da ga počmu ist, s mekanim kolačom, a bilo ga toliko da je svakom doteklo barem dvared zasipačom vadit u pladanj.

Kad su poili čorbu domaćin je s malo čorbe el iz čašice s vinom utrnio svićicu. Čeljad su pomno pratila na kog će otić dim jel će med njima taj prvi napuštit ovaj svit. Najzadovoljniji su bili ako je dim od svićice očo usprst, jel po tom znaku niko od nji neće umrit do druge Badnje večeri. Posli je

domaćica čeljadima donela nasuvo sa sirom, kadgod sa zdravo dobrim tučenim sirom i zdilu s makom nasuva, a po di koja reduša je spremila i nasuvo s orasima. Posli večere su čeljad negleduš ispod čaršapa izvlačila slamku i po njezinoj dužini šacovali koliko će kome bit dugačak životni vik. Naposlitku je reduša donela zdilu s kompotom skuvanog od skala suvi jabuka, suvi višanja i šljiva i s tim ilom je bio kraj večere. U novije vrime, od trideseti godina vika za nama, po adetu su posli nasuva ili i ribu, pečenog šarana na pirinču, pa još odozgor polivenog i zapečenog skorupom. Ritko ko je mogo odolit a da makar podrobac ne zamoči u pretop na dnolu tepcije. Na to dobro kliže nuz gegu razlađeno vino/špricer, jel kako su tirali: špricer (kevidinka) je onda dobar kad se čaša drži masnim prstima i naslanja na masne usne.

Ilo u tarčuku su zalivali razlađenom kevidinkom, po di ko kadarkom, kadgod opivanim danas skoro zaboravljenim vinom.

Na astalu su ostavili ila jel se ne zna oćel kogod banit i čestitat Badnje veče i Isusovo porođenje pa ako je željan ila da ga imaje š čim ponudit. Veče su ispratili s pivanjom Božićni pisama i čekali ko će njim doć, a ko od nji otić drugima čestitat Badnje veče, po šoru salaša širit radosnu vist.

Dica su se volila valjat po slami, pa su njim stariji bacali ora u lupinji, koje su oni tražili po slami, razlupali i poili el sačuvali. Orasi triba da ji sićaje da će srićniji bit onaj koji je našo više ora, a biće i zdrav ko ti orasi u lupinji.

Slidilo je dilenje darova koje je čeljadima Isus dono pod granu, prvo položaju pa drugima. Svako je darivan i radovo se daru makar koliko malom, jel je to dar od Isusa.

U šoru salaša se našlo veseljaka koji su išli u vašange, al to nisu volila u tušta obitelji, jel je to veče radost rad rođenja Isusa i onda nema mista komedijanju. Bilo je i taki koji su se svirkom pratili od salaša do salaša i tako čestitali Badnje veče. Cio šor je bio na nogama, iz svakog salaša je zrcala radost. Te noći nisu razmišćali krevete, a ko je osanjavio odrimo je na klupi nuz peć el na slami, al samo na kratko.

Bliže ponoći čeljad su se opravila i očla na ponoćnicu.

Posli ponoćnice jopet su posidali za astal i ili pača. Šor nije mirovo cile noći sve dok ujutru nije tribalo namirivat i muzit krave. Prid zoru su utrnili veliku Božićnu sviću, to je bio kraj Badnje večeri i početak slavljenja Božića.

Da je ta noć nesvakidašnja potvrdile su i na sve strane uzbunjene vaške, koje nisu znale šta se to dešava med ljudima kad se odsvakud čuje veselje i graja. Vesela noć je bila još lipča kad je ravan okitilo snižno bililo i misecova prigušena svitlost, onda je naša ravan nalikovala ambetušu raja koji je okružen obrisima salaša.

Betlemari - otkud betlemari

Nažalost nije sačuvana nijedna od maketa, barem ja nisam dozno za nju, najbliže crkve koju su betlemari nosili od salaša do salaša, od kuće do kuće i s njom ukućanima na Badnje veče doneli radosnu vist o rođenju Spasitelja. Betlemari su se paštrili da njim crkvica bude što virnije napravljena naspram njeve prave crkve, a u nju su el na vrvu križa zvonika metnili zapaljenu sviću. Bilo je betlema napravljeni ko mala volarica i u njoj poređani likovi: sveta obitelj, čobani, sv. Tri kralja, anđeli i živina koja je bila oko malog Isusa. Likove su napravili od drveta, kuružne el žute zemlje. Većinom su volaricu iznutra osvitlili svićicom.

Betlemari su najčešće tri-četri a katkad i više čavrgana pridvođeni makar jednim momkom, koji je nosio napravljenu crkvicu. Nastanak betlemara (možda) triba tražit u ulomku evanđelja sv. Luke, u opisu kako je čobanima anđo Gospodnji navistio radosnu vist:

U tom istom kraju boravili pastiri; noćivahu pod vedrim nebom, bdijući nad stadom svojim. Najedanput njim pristupi anđeo Gospodnji, i sjaj ih Gospodnji obasja, pa se vrlo uplašiše. Anđeo im reče: „Ne bojte se, jer vam, evo, donosim radosnu vijest o velikom veselju za sav narod: Danas vam se u Davidovu gradu rodio Spasitelj, - Krist, Gospodin." (Lk 2, 8-11).

Betlemari su se oblačili ko bojtari, s šubarom na glavi, naopako ogrnutom opaklijom i čobanskim štapom u ruki i klompama na nogama širili su radosnu vist, koja se već dva milenija godišnje jedared ponavlja med kršćanskim narodima. U očekivanju te visti virnici se unaprid spremaju, od prvog dana adventa, od prve do poslidnje rorate, do Badnjeg dana. Tu vist čekaju virnici da je opet čuju od svećenika, kad će njim je pročitat ko sridišnjicu evanđelja sv. Luke na ponoćnici. (Lk 2, 1-14.)

Betlemarska čestitka

Domaća čeljad su izašli prid betlemare, širom njim otvorili kapiju i sobna vrata, da uđu i prid božićnjakom na astalu, ispod propeća, radosnom višću čestitaje Badnje veče. Po adetu su s ukućanima zajedno otpivali dvi-tri Božićne pisme. Domaćin je počastio betlemare, darivo ji prema priliki, a oni su čim prija odtabanali dalje da te noći obađedu što više obitelji. Bet-

lemari nisu bili zaktivni, zadovoljili su se i najskromnijim darom, jel nisu išli rad milodara, već da šire radosnu vist, kojoj su se najviše obradovala dica, stari i bolesni, koji rad bilo čeg nisu sitgli el nisu mogli otić u crkvu da vide Betlehem.

Betlemari su tako podesili svoj obalazak čestitanja pa su pošli od što daljeg salaša el kuće, redom se bližili crkvi, u koju su dospili do ponoćnice i na oltar položili svoju crkvicu.

Kadgod je u bajmačkoj, tavankuckoj i drugim seoskim, a posli i salašarskim crkvama bilo na oltaru i do desetak betlemarski crkvica, koje su okitile oltar na ponoćnici.

U velikom društvenom priokretu posli II svickog rata betlemari su počeli naglo nestajat i danas su sačuvani samo u sićanju.

Izmišljena pripovitka na Badnje veče

Sićam se i lipog čestitanja Badnje večeri. Kadgod su komšije, takoreć od reda, bili i dobri prijatelji. Med sobom su se pomagali, često visili jedan kod drugog i zato bili dobro upućeni u dešavanja u obiteljima. To su dokazali i jednim čestim adetom.

Iz obitelji je nikoliko čeljadi očlo komšiji čestitat Badnje veče, al su to tili ulipčat po svom svaćanju. Kaki je red popili su po dvi-tri čašice vina. Kobajage jedan je od nji osanjavio i pito možel malo odrimat na slami. Lego je i kobajage zaspo. Malo posli su ga njegovi probudili: „Ustani, nećeš valjda ode spavat". Dotični se pravdo da ga vino malo uvatilo pa je zaspo.

Pitali su jel je štogod i klapio kad je tako slatko spavo. A on će: „Bać Ilija, jeto klapio sam da će vas ždribna kobila razveselit lipom malom riđušom, baš u par vašem šišetu riđuši za zavidne paradeše; a skoro će vam suprasna biljača oprasit čopor prasica, al ni jedno neće zgnječit; u guvnu ćete morat napravit mista za ješ jednu kamaru žita...", pa je tako još naredo krave, ovce, kuruze... Nije zaboravio ni domaćicu: „Snaš Lizo, vidio sam kako konabite bać Iliju da vam napravi makar jedan koternjak jel već nemate dosta mista u kokošinjcu za naležen pilež; ukljukane guske ćete morat odnet na trojim kolima Crvenom Čivutinu...", i naredo je još lipi želja koje pasiraje paoru. (Ignac Weiss je u Bajmaku imo dernicu i trgovinu s piležom i jajima, bio je niskog rasta, bucmast, crven u licu. Narod mu nadio ime Crveni Čivutin.)

Svaku želju čeljad su ispratila: daj Bože, da tako bude. Naposlitku bi domaćin: kazo „zato što si tako lipo klapio to moramo zalit makar još po jednom čašicom kevidinke".

Alojzije Stantić

TRADICIJA NARODA, ČUVENI FAMILIJA, KROZ NAUKU O)

Heraldika plemena bunjevačkog

Šomšić. Potvrda starog plemstva i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 4. Februara 1716. Pankracu Šomšiću. Lazar Šomšić bio je 1768-1812. nadbilužnik Bačke županije. Druge grane sve porodice, koje nemaje nikake veze s Vojvodinom, dobile su baronstvo i grofovstvo.

Vidaković. Plemićki list i grbovnica dati su u Beču 1. juna 1690. Đuri Vidakoviću, kapetanu i zapovidniku utvrđenja Bača, ženi mu Mariji Bošnjaković, ćerima Marti i Katarini, braći mu Ivanu, Baltazaru, Marku i Matiji, Ivanovoj dici Đuri, Antunu, Ani i Luciji, i Baltazarovom sinu Stjepanu. Plemstvo je proglašeno u Bačkoj županiji 24. decembra 1718. Med plemićima sela Miletića upisani su 1780. Petar, Andrija, Josip i Ilija Vidaković. Darovnica na poside u Miletiću data je 1803. Potvrda starog plemstva data je u Beču porodici Vidaković 11. februara 1803. Osam grana ove porodice nose ove nadimke: Vidaković-Božanov-Delić-Dokman-Klinčar-Ljutin-Mukić-Hadnad-Stanić. Prvi spomenuti Đuro bio je, nuz Dujma Markovića i Luku Sučića, vođa Bunjevaca prilikom seobe iz Turske u Bačku 1687.

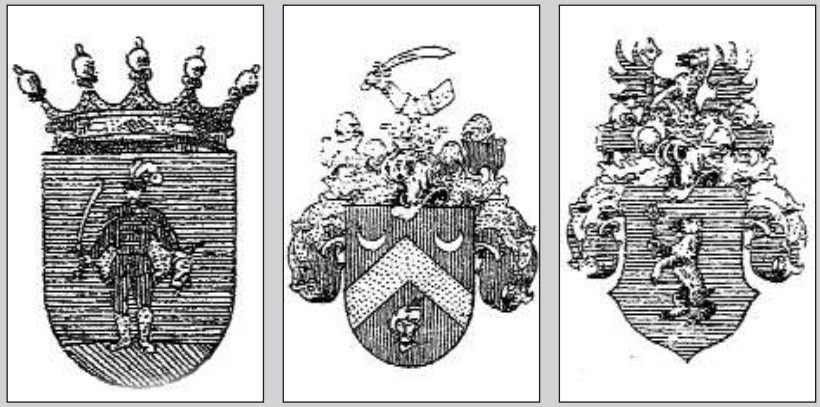
Vojnić. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Požunu 28. oktobra 1741. braći Stjepanu i Ivanu Vojniću, Stjepanovoj ženi Anđeli pl. Vidaković, dici njim Luki, Andriji, Jakovu, Šimunu, Mihajlu i Ani, te Ivanovoj ženi Mariji Milanković. Plemstvo je proglašeno u Bačkoj županiji 1742. Luka i Jakov Vidaković kupili su 1759. godine od familije Zako polovinu Bajše i posida u Pačiru, Staroj Moravici i Roglatici. Pridivak „od Bajše" dati su u Beču 16. decembra 1793. Luki, Andriji, Jakovu, Mihajlu i Šimunu pl. Vojniću. Pačirska grana ove familije nosila je pridivak „Pačirski" („de Pacsér"). Devet grana ove porodice nosi ove nadimke: Vojnić-Hajduk (vrlo razgranata u Subotici)-Božin-Bubjanov-Purčar-Rogić-Tunić-Zelić.

Vojnović. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 1. marta 1751. Vuji Vojnoviću, zastavniku, ženi mu Ani Đurčić i dici Simeonu, Vasiliju i Jeleni. U Bačkoj županiji proglašeno je plemstvo ove familije 1752, a darovnica je data 1770. Vasiliju Vojnoviću. Iste godine upisan je u plemstvo Bačke županije Lazar Vojnović.

Vučković. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 1. marta 1751. Živku Vučkoviću, zastavniku u Gospođincima, ženi mu Mandi Milkov i dici Gligoriju, Timotiju, Mariji i Jeleni. U Bačkoj županiji proglašeno je plemstvo zastavnika Živka po njegovoj grbovnici.

Vujević. Plemićki list i grbovnica dati su u Luksenburgu 31. marta 1690. Grguru Vujeviću, zastavniku u Subotici, ženi mu Anđeli Vukčić, sinovima mu Petru, Đuri, Jakovu, Ivanu i Mihajlu, te bratu mu Iliji. Plemstvo proglašeno u Bačkoj županiji, u Baji, 29. januara 1719. Potvrda plemstva data je u Beču 23. avgusta 1801. Darovnica na posed u Miletiću dana je 1803.

Vujić I. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u

Grbovi familija Vidaković, Vojnić i Vuković

KAKO SU SE MARKO I KATICA BERETIĆ UPOZNALI PRIKO FOLKLORA

Rad snaše u Garu

Čudni su putovi Božiji al i ljubavi, nikad se ne zna di se mogu susrit srodne duše. Tako su se putovi sudbine i ljubavi Marka i Katice Beretić ukrstili u Gari

Marko Beretić (57) danas je penzioner i živi u Bajmoku u naselju Rata s ženom Katicom (56) također penzionerkom.

Marko mi je pripovido da se počo bavit folklorom još u V razredu osnovne škule. **U sićanju su mi još uvik sletovi za 25. maj kad se igralo, pivalo. Bilo je to lipo i srićno vrime za ondašnju dicu i mladež,** kazo je sagovornik. **Igro sam u to doba u madžarskom društvu. Gostovali smo u ciloj staroj Jugoslaviji a išli smo i u Madžarsku u Garu. Bila je to razmina društava u folkloru. Ti daleki godina upozno sam u Gari moju ženu Katicu.**

Dvared snaša s' istim đuvegijom

Bili smo zdravo mladi obadvoje. Ja sam imo 19 godina a Katica 18 i odlučili smo se vinčat. S obzirom na to da je Katica iz Gare po običaju tamo smo se vinčali na bunjevačkom i madžarskom jeziku. Bilo je to 9. januara 1971. godine. Znate, nastavio je Marko, zdravo skupo sam košto baću Andriju. Zakupio je autobus koji je vozio goste u Garu. U svatovima je bilo ukupno 150 gostivi. Mama je ostala u Bajmoku s gostima koji nisu imali pasoš. Sutradan smo se vraćali u Bajmok da nastavimo slavlje. Katica se u autobusu prisvukla ponovo u vinčanicu i veselje je bilo veliko i ono pravo, ponosno je kazo Marko.

Vojska, mladost, šporovanje

Ubzo posli vinčanja došo je nažalost maj misec i moro sam u vojsku, nastavio je pripovitku Marko. Katica je ostala sa svekrom i svekrovom. U divan se ubacila i Katica, iako vrlo povučena, i kazla je da joj je bilo teško i da je tušta plakala.

Kad sam došo iz vojske, nastavio je sagovornik, bili smo nas dvoje još uvik zdravo mladi pa smo samo na provod mislili. Baćo je furtom divanio: Dico šporujte, a mi smo imali auto i šta je nama bilo otić u Novi Sad ako su bili dobri pivači. Jedared se zdravo rasrdim i kaže baći: Nas dvoje ćemo odselit, a baćo nam kazo: Samo ono nosite što ste stekli, a mi jedva da smo imali štogod. Ako kažem da ni lavor nismo imali jasno vam je. Katica je tribala da se porodi a ni televizora kojeg smo želili nije bilo. Srića je bila, kazo je dalje Marko, što sam radio u „Ravnici". Dobra plata, viškovi, baš je bilo novaca. Počeli smo i šporovat. Baćo kad je vidio da se paštrimo pomogo nam je. Kupili smo jednu staru kuću i bili srićni. Obnovili je i živili u njoj 8 godina. Tu su već bila i dica Zorica i Zoran. Odlučili smo srušit kuću do temelja. Godinu dana smo živili u garaži, jeno je tamo, pokaziva sagovornik. Sačuvali smo je za uspominu. Katica je radila u „Severu" i od nedavno je u penziji. Dosta boležljiva, radi kućne poslove a Marko obrađiva svoju a i tuđu zemlju. Uglavnom svašta radim da prživimo. Penzije su zdravo male, kazo je sagovornik.

Folklor još u krvi,
fazan na nišanu

Posli ženidbe napuštio sam folklor a 2000. godine okupili su se veterani i podikad zaigramo i po malo putujemo. U „Jedinstvo-Egyseg" sve su amateri.

Marko je strasni lovac pune 22 godine. U avliji su i dva, kako kaže, poslušna lovačka kera. **Najviše volim fazane lovit. Onda Katica ima posla, kuva se dobra čorba.**

Marija Horvat

GRBOVIMA (IX)

Beču 28. novembra 1741. Arseniju Vujiću, nadkapetanu, ranijem kapetanu u Martonošu, ženi mu Ani i deci Lazaru, Petru, Pavlu, Vasiliju i Juliji. U Bačkoj županiji proglašeno je 1746. plemstvo Lazara Vujića.

Vujić II. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 1. marta 1751. Maksimu Vujiću, poručniku u Martonošu, ženi mu Mariji Čorbin i sinovima Jovanu i Đorđu. U Bačkoj županiji proglašeno je plemstvo istoga Maksima 1752. U Tamiškoj županiji proglašeno je 1792. plemstvo Vladislava Vujića.

Vuković. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 19. januara 1756. Jerolimu Vukoviću, ženi mu Mariji Petrešević i dici Tomi, Adalbertu, Jerolimu, Mariji, Ani i Anastasiji. Plemstvo ove porodice proglašeno je u Bačkoj županiji 28. juna 1756. Dudaš miša ovu bunjevačku familiju sa srpskom plemićkom familijom Vuković iz Tamiške županije, koja je dobila plemstvo 1791.

Žarković. Plemićki list i grbovnica (ugarska) dati su u Beču 23. marta 1724. Damjanu Žarkoviću (Sarkovicz), ženi mu Đurđi i dici Đorđu, Mijatu, Vasiliju, Ani i Ruži.

Autor:
Mirko Stojnić

NISU SAMO „VELIKE" STVARI IZVOR ČOVEKOVE SREĆE

Okrenite se sebi i malim stvarima u životu

Čovek bi mogao sam sebi mnogo da pomogne pa da živi lepše i spokojnije, samo treba da shvati da život čine sitnice te da sam, kao pojedinac ne može promeniti svet, ali sebe i svoja shvatanja može

Nažalost, većina ljudi veruje da su samo „velike" stvari i „veliki" događaji vredni pažnje, te da su samo oni izvor ljudske sreće. Obična svakodnevica im se čini kao dobro utabana staza sa koje, dakle, samo neka velika stvar ili događaj može da ih skrene, pokrene i usreći. To je ta tragična crta ljutske prirode da svi mi na neki način bežimo od života stalno nešto čekajući i kako onaj pesnik kaže: „Sanjam o nekom čarobnom vrtu života negde daleko, umesto da uživam u ružama što nam danas cvetaju na našem prozoru".

Ne umemo da živimo „ovde i sada" nego u mislima uvek zamenjujemo „ovo ovde, za ono nešto negde..." Čoveku je najlakše da bude nezadovoljan, ponekad čak i kad je srećan on nije svestan toga. Duško Radović to lepo primećuje i podseća: „Pre nego što krenete da tražite sreću, proverite, možda ste već srećni". Jer sreća može da bude mala, neupadljiva, skromna, pa mnogi ne umeju da je vide. I tek kad nam se dogodi nesreća vidimo da smo ustvari bili srećni kao što i vrednost zdravlja otkrijemo tek onda kad se razbolimo. Koliko samo ima ljudi koji bi bili srećni da mogu da ustanu i sami odu do kupatila, da podignu ruku, da prošetaju ulicom kao nekad...

„Čovek je srećan onoliko koliko to sam hoće i želi da bude", rekao je jednom Linkoln. I ne kaže se uzalud da je čovek kovač svoje sreće. Sve zavisi od nas samih, naših izbora, naših misli i stava prema životu. Ima zdravih i bogatih ljudi koji se osećaju nesrećnim, a ima i onih u invalidskim kolicima koji zrače optimizmom i vedrinom.

I nemojte uvek kriviti druge za svoju sudbinu. Ima ljudi koji to stalno čine: „Da nije bilo mog oca, muža, da sam imao uslove itd." „Uslovi života jesu važni, ali uvek postoji mogućnost izbora i promene. Promene doduše predstavljaju i neki rizik ali nema pomaka ako u nekom životnom trenutku i ne rizikujemo.

Najzad, budimo realni, velike stvari se retko događaju, pa onda budimo zadovoljni i sa onim malim. Koliko samo ima žena (i muškaraca) koji čekajući veliku ljubav propuštaju mnoga mala lepa druženja i prijateljstva.

Zadovoljstvo nije u jurcanju za zabavama, niti u gomilanju nepotrebnih stvari. Stručnjaci upozoravaju da su svi oni butici šarene robe samo hrpa banalnosti što sa kvalitetom življenja nema nikakve veze. U osnovi upornog, agresivnog trošenja i kupovanja svega i svačega stoji ustvari primitivna želja da se izazove divljenje i zavist drugih, ili je to još češće kompenzacija za nezadovoljstvo sobom, brakom, radnim mestom, životom uopšte. Isti ti stručnjaci tvrde da istinski kvalitet življenja podrazumeva bavljenje poslom koji se voli, radno vreme koje ne pritiska i sputava istinsko predavanje onome što se radi.

Lični mir i spokojstvo kao i fizička i psihička sigurnost su druge važne pretpostavke kvalitetnog življenja. Nažalost, spokoj i mir danas u ovom našem stresnom vremenu sve teže ostvariti. Danas je čak lična sigurnost i fizička i psihička koju bi trebalo da garantuje država i društvo, značajno poljuljana. Sigurnost, ona fizička se danas obezbeđuje sigurnosnim bravama, alarmima – sistemima i telohraniteljima (naravno ko to sebi može da dozvoli), a psihološka nažalost, sedativima, alkoholom i drogom.

Prema tome, mir, sigurnost, pažnja prema sebi i drugima su kvaliteti kojima treba težiti što nas jedino može učiniti zadovoljnima. Pa kako nam to država i ovo haotično okruženje ne može obezbediti, potražimo to onda u svojoj najužoj sredini, porodici, prijateljima, prirodi i naučimo se da uživamo u malim stvarima, razgovoru sa prijateljima, šetnji, sitnim malim pažnjama, prema sebi i drugima. Volimo sebe, ugađajmo sebi koliko to možemo, činimo to naravno i drugima. Svaki svoj dan ispunimo nekom aktivnošću koju volimo, odbacimo misao da ćemo mi kao pojedinci promeniti svet i ne čekajmo velike stvari da nam se dogode jer tako propuštamo male, sitne ali lepe trenutke.

Desa Kujundžić

PRI UZGOJU CVIĆA MORA SE VODIT BRIGA O TUŠTA STVARI

Zaštita ruža

Ruža je „kraljica cvića" zbog lipote cvita, brezbroj kolorita latica, mirisa koji širi oko sebe i zbog razni kozmetički proizvoda koji se dobijaje od nje. U zaštiti su prisutni brojni problemi, jel je mali broj pesticida registrovan za zaštitu ruža, pa se uglavnom koriste pesticidi naminjeni povrtarstvu. Međutim, javljaje se problemi, jel niki od ti preparata primenjen na ružama mož izazvat ožegotine i pige, čime se narušava lipota cvita i željeni izgled biljke, što dovodi do umanjene tržišne vridnosti. Pri zaštiti ruža mora se posvetiti puna pažnja i oprez radi očuvanja lipote cvata, boje i mirisa.

Zaštita od bolesti

Jedna od najznačajniji bolesti ruža gajeni na otvorenom i zatvorenom prostoru je pepelnica. Gljivica izazivač pepelnice napada sve zelene dilove ruže, a prvi simptomi se javljaje na licu mladog lišća u vidu manji ispupčenja crvenkaste boje. Nakon izvesnog vrimena na listovima se pojavljiva bila praškasta navlaka koju čine kolonije gljivica parazita. Napadnuti dilovi se deformišu. Širenje bolesti pospešiva vlašnost ajera i primena veći doza azotnog đubriva u izrani. Naime, azot pospešiva razvoj lisne mase i vegetativni dilova ruže što ji čini nežnijim i neotpornijim na bolesti. Pri povoljnim agroekološkim uslovima za razvoj pepelnice, dolazi do opadanja lišća što smanjiva kondicionu sposobnost biljaka za regeneraciju i brže odumiranje. Pepelnica se javlja na lišću, cvitnim drškama i pupoljkima.

Masovna pojava pepelnice nastaje pri suvim i toplim danima kad temperatura iznosi oko 27° C, a relativna vlažnost ajera izmed 40 i 70%. Pri ladnijim noćima kad je temperatura oko 16° C, a relativna vlažnost izmed 90 do 95% gljivica izazivač pepelnice klija, razvija miceliju i prodire u list lučeći toksine i uništavajuć ćelije lisne mase. Gljivica klija već na 5° C, izaziva oboljenje na niskim temperaturama, sotim da se uspišno razvija sve do 35° C.

Širok je areal vrimenski uslova koji omogućavaje aktivnosti gljivica. Manje više, sve sorte ruža su ositljive na pepelnicu, kako puzavice tako i čajevke. Bolest se prinosi vitrom, spore su lake pa ji vitar raznosi na veliku udaljenost, di pri povoljnim prilikama izazivaje bolest. Prinošenje vrše bumbare i pčele prilikom oprašivanja te prinose spore na zdrave biljke.

Bolest se mož uspišno suzbijat orizivanjom zaraženi dilova stabla i lišća te njevim spaljivanjom. Dilomično i regulisanjom đubrenja posebno azotni kao i kontrolom vlažnosti.

U masovnoj proizvodnji bolest se može suzbijati primenom fungicida. Prilikom tretmana fungicidima triba koristit fungicide različitog mehanizma dilovanja, sotim da se koriste preventivno, jel obolile biljke imaje manju estetsku i ekonomsku vridnost.

Polazeć od niza ogleda, pa i potvrđene prakse Karathane EC je do dobre rezultate u suzbijanju pepelnice sa četri do šest ml u 10 litara vode. Posebno je bitno da se Karathane mož koristit i efikasno dilovat pri nižim temperaturama već iznad 5° C, dok sumpor slabo diluje ispod 14° C. Mož se koristit tokom cile vegetacije, sotim da se ne smi prskat kad su temperature iznad 30° C. Ukoliko dođe do pada temperature-mraza mož doć do fitotoksični pojava na biljkama.

Naravno, zaštita ruža od pepelnice se nemož zamislit brez primene sumporni preparata. Još 1824. godine u caklarama kraj Londona je dokazano dilovanje sumpora na pepelnicu. Preventivna primena je osnov, a dobar preparat je Michrotiol disspers u koncentraciji 0,25% nuz količinu vode oko 1500 litara po ha.

Ukoliko dođe do pojave simptoma bolesti triba koristit folijarne sistematične fungieide Systane 12-EC s preventivnim, kurativnim i eradiktivnim dilovanjom nuz primenu 4ml u 10 litara vode.

Interval tretiranja je sedam do osam dana. Primena Systhana i 48 sati nakon zaraze dovodi do spričavanja širenja bolesti.

Ruža je najčešće napadnuta kombinacijom bolesti pepelnice i rđe. U zemljama Evropske unije za suzbijanje se priporučiva Stroby DP koji diluje jednako dobro na svim temperaturama od 6° C do 30° C. Prid cvatanje se koristi 1,5 do 2 gr na 10 litara vode a nakon cvatanja 2 gr u 10 litara vode. Interval tretiranja je 10 do 14 dana zavisno od vrimenski prilika.

Score 250-EC je fungicid sa dobrim preventivnim i kurativnim dilovanjem na pepelnicu i rđu kod ruže. Do četri dana nakon ostvarene zaraze preparat spričava dalje širenje bolesti. Primenjiva se u dozi oko 3ml na 10 litara vode.

Prouzrokovač crne pigavosti ruža prizimljava u pupoljcima a bolest se uočava krajom lita, kad se na listovima pojave crne pige koje se intenzivno šire uništavajući lisnu masu. Preventivno se uspišno suzbija preparatima na bazi mankozeba Dithane N-45 i dr., a u slučaju pojave simptoma bolesti tretiranje obavit a preparatima SCORE el Stroby.

Folicur 50-WP je preparat koji se uspišno mož primeniti za suzbijanje plamenjače, antraknoze, rđe i truleži kod ruža.

Zaštita od štetočina

Uzgajivači ruža imaje velike probleme s brojnim štetočinama, vaši, grinje, mineri, tripsi i zemljišne štetočine gundelje, žičare i nematode. Lisne vaši se pojavljivaje na ružama već u prvim fazama razvoja na mladim biljnim dilovima, di je najintenzivnija cirkulacija soka. Sišući sokove spričavaje normalan razvoj biljaka, a takođe su i prinosioci razni viroza. Prilikom sisanja sokova luče medljiku na kojoj se razvija gljiva čađavica, koja umanjuje kvalitet i tržišnu vridnost ruža.

Lisne vaši uspišno se suzbijaje preparatom Actara priko zemljišta, zalivanjom biljaka el folijarnom primenom. Pored Actare, Karate Zeon i Chees ko i drugi preparati koriste se za suzbijanje lisni vaši. U zatvorenom prostoru ruže napada bila leptirasta vaš, koja samo odgovarajućom zaštitom ruža od bolesti i štetočina, pre svega od pepelnice i lisnih vaši, ko i kvalitetnom izranom dobijaje se ruže lipi cvatova i prijatnog mirisa.

Dr Andrija Pejić

STRILJAČKO STRILIČARSKI KLUB „VOJNIK”

Na samom vrvu

Pištolji, puške... poznati su već i maloj dici još od najranijeg uzrasta, bliski su njim i iz razni filmova. Niki se samo sigraju u mladosti, nikima to kasnije postane i profesija (policija, vojska...) dok je nikima to razonoda - sport

U Subotici je postojala sekcija koju su kadgod činila aktivna vojna lica i civilna lica koja su kadgod bili u vojski ko i članovi njevi familija. Od 1995. godine zvanično postoji i klub u Subotici, Striljačko striličarski klub „Vojnik”. To ime je dato u čast prithodne sekcije. Do 2006. godine oni su funkcionisali u „Domu Vojske”, dok vojska nije napuštila garnizon. Onda, u dogovoru sa Streljačkim savezom opštine, odlaze u svoje prostorije, u ulici Petra Drapština broj 5, di se i danas nalaze. Uspivaju se samostalno „izborit” s finansijama, pa su tako i renovirali svoje prostorije di se nalazi i streljana. To mogu zafalit i pridisdniku Đuri Kljajiću koji maksimalno daje sve od sebe da bi nesmetano funkcionisali i postizali izvanredne rezultate. Naravno, na smi se zaboraviti ni trener Janoš Kiš, koji je priko 35 godina u ovom sportu i koji uživa svoje znanje prenosit na druge.

Pitate se kako možte postat član Striljačko striličarskog kluba „Vojnik”? Vrlo jednostavno, bitno je da imate od 12 godina, a gornje granice nema – odnosno, dok vas služi vid (najstariji član kluba ima čak 58 godina), a ovim sportom se takođe podjednako uspšino mogu bavit i žene i muškarci. Takođe je bitno da morate biti odmireni, mirni, nesvadljivi, i ukoliko mislite da ste se ode pronašli, potribno je otić u klub, prvo da vidite šta se tamo radi, a potom možete popunit pristupnicu (za malolitne popunjavaje roditelji) i onda možte postat član. Treninzi se održavaje dva puta nediljno, ponediljkom i sridom od 19 sati i tamo dobiju sve što njim je potribno. Oni koji već dorastu takmičenju, naravno imaje i češće dopunske termine. Treningi za vazdušnu pušku održavaje se u streljani koja se nalazi u sklopu kluba, a ostali treningi se dešavaje na gradskom strelištu „Radanovac”.

Važno je napomenit da klub izvodi obuku rukovanja vatrenim oružjom za sve kalibre: pištolj, puška, lovačka puška, lovački karabin i malokalibarska puška, a priđena obuka je uslov za dobijanje dozvole nošenja oružja.

Ono što još interesantno da u „Vojniku” postoji i rekreativno gađanje iz velikog kalibra. Mogu se javiti oni koji imaje i oni koji nemaje dozvolu, jel sve uslove obezbeđiva klub.

Svi članovi kluba prođu vazdušnu pušku jel je lagana, dijabola jeftina, i kad se savlada vazdušna puška, tehnika disanja, stav, nišanjenje i okidanje, onda se iz nji regrutuju takmičari iz vazdušnog oružja, a kasnije za vatreno oružje.

Članovi ovog kluba – takmičari se prvo nadmeću u Subotičkoj ligi koja traja šest kola, i di učestvuju i ostale sekcije (razne firme). Kad se to završi, slidi zvanično takmičenje – Opštinsko prvenstvo, pa prvenstvo Vojvodine, prvenstvo Srbije, da bi se u maju misecu završila zvanična državna takmičenja u vazdušnoj puški. Pored tog, tu su i pozivni turniri, a od jula, avgusta miseca pa sve do oktobra su nadmetanja u slidećim disciplinama: veliki kalibar – vojnička puška, poluautomatska puška, malokalibarksa puška i pištolj.

„Vojnik” itekako mož bit ponosan jel na teritoriji Srbije postoji 120 klubova u konkurenciji koji oni postižu izuzetne rezultate: u vazdušnoj puški – u svojoj prošlosti Jovan Kljajić je osvoio bronzanu medalju u konkurenciji pionira, a ekipno se na prvenstvu Vojvodine pa i Srbije nalaze u „zlatnoj sridini“. U vojničkoj puški od 2001. ekipno su bili pet puta prvaci Vojvodine, jedared drugi i jedared treći. Isto tako pokazali su se i u pojedinačnoj konkurenciji.

Lanjske godine, pucajući iz vojničke puške, veteran Milan Jarić se okitio zlatnom medaljom i to na nivou Srbije, dok su ove godine ekipno prvi u vojničkoj puški, a Dragoslav Radaković je proglašen za prvaka Vojvodine i Srbije. Kako Dragoslavu, tako i klubu, uručena je plaketa grada Subotice. Možmo napomenit da je na prvenstvu Srbije puco 190 (od ukupni 200), a slideći do njega 179 pricizni pogodaka.

Kako saznajemo, da biste bili uspišni u ovom sportu, potribno je da imate afiniteta prema njemu, ko i upornost (minimum dvi godine vižbanja), i da ste uvik spremni uložit tušta rada i truda.

Livia Tričko Stantić

Očekivani rezultati

U nimačkom gradu Drezdenu je od 12. do 25. novembra odigrana šahovska Olimpijada. U muškoj konkurenciji učestvovalo je 154 ekipe a u ženskoj 114 ekipa. U obadve konkurencije igralo se na četri table s po jednom re-zervom. Ove godine prvi put se igralo jedanajst kola po švajcarskom sistemu, umisto trinajst ko prithodni Olimpijada.

Konkurencija je bila izuzetna, jel se okupio skoro kompletan svitski vrv u muškom i ženskom šahu. Nedostojali su jedino svitski prvak velemajstor Anand Vishi a kod žena velemajstorka Koneru Hampi i Polgar Žuža. Interesantno je da su se naše komšije Madžari, prvi put pojavili s obadve svoje veličine Leko Peterom i Polgar Juditom, Ruse je pridvodio bivši prvak svita velemajstor Kramnik Vladimir, Bugare, bivši prvak svita velemajstor Topalov Veselin, Ukrajince velemajstor Ivančuk Vasilije, Norvežane šahovski vunderkind i ozbiljan kandidat za prvaka svita, Karlsen Magnus, Jermene velemajstore Aronjan Lev, Amerikance velemajstor Kamski Gata, pa je sve to pobudilo veliko interesovanje u šahovskom svitu.

Po veličini događaja, medijskom interesovanju „komercijalnom efektu, učešću skoro svi zemalja svita, šahovska olimpijada će zasluženo u budućnosti bit dio opšteg olimpijskog pokreta i biće održavana u sklopu litnji olimpijski sportova.

U ovako jakoj konkurenciji naša muška ekipa je po rejtingu startovala s dvadest druge pozicije a ženska s desete. Najveća šahovska sila Rusija, u najjačem sastavu, ostala je brez medalja u obadve konkurencije, prvi put u svojoj bogatoj istoriji. Istu sudbinu doživila je i Kina, di je šah u velikoj ekspanziji i pridstavlja negativno iznenađenje njezin skroman plasman u ženskoj konkurenciji

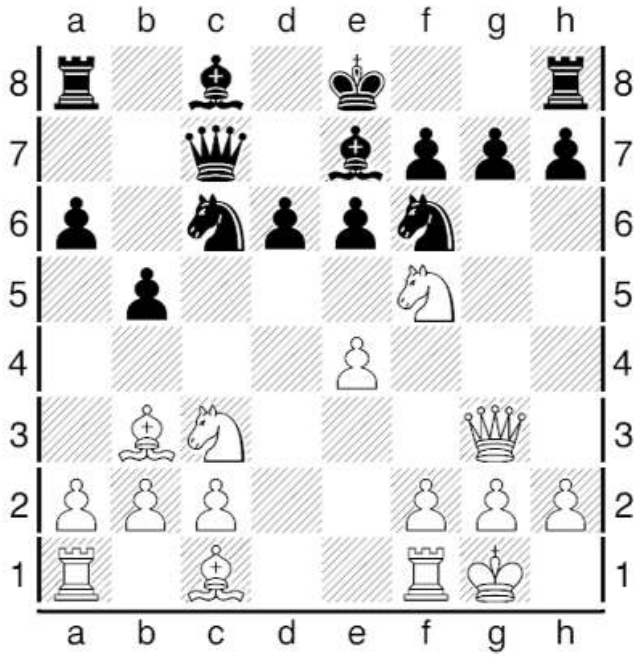
U ovako jakoj konkurenciji rezultati naši selekcija mogu se ocinit uspišnim. Pogotovo sedmo misto ženske reprezentacije, koja se u poslidnjem kolu borila za medalju u meču s Gruzijom, koja je pobidom postala olimpijski prvak. Muškarci su u zadnjem kolu imali šansu da budu med prvi deset, jel su imali za protivnike, skromnu ekipu Vijetnama najprijatnije iznenađenje takmičenja, i umisto očekivane pobide, izgubili smo i zauzeli dvadeseto misto. Za našu mušku reprezentaciju igrali su velemajstori: Ivan Ivanišević, Dragan Šolak, Aleksandar Kovačević, Miloš Perunović i Bojan Vučković. Žensku reprezentaciju činile su: Alisa Marić, Nataša Bojković, Anđelija Stojanović, Irina Čoluškina i Ana Benderać.

Nikola Sedlak

Solak,D - Karjakin,Sergej
38th Olympijada
Dresden GER 2008.

1.e4 c5 2.Sf3 d6 3.d4 cxd4 4. Sxd4 Sf6 5.Sc3 a6 6.Lc4 Nastala je Sozinova varijanta u Sicilijanci koja je vrlo oštra i pruža puno mogućnosti na obadvi strane. 6...e6 7.Lb3 b5 8.0–0 Le7 9.Df3 Dc7 10.Dg3 Sc6 Sve do ovog momenta partija je išla po „utabanim stazama", međutim naš reprezentativac pripremio je nov potez koji je varijantu crnog dovo u sumnju. 11.Sf5!

Odlična žrtva. S ovom žrtvom oslobađa se tačka d5 za konja i otvara se bilopoljac koji će ugrožavat tačku f7. Otvoriće se sve linije i dijagonale dok crni kralj i dalje ostaje neciguran u centru. 11... exf5 12.Dxg7 Tf8 13. Lg5 Dd8 [Zanimljiv pokušaj odbrane bio je 13...Sxe4 14.Sd5 Dd8 15.Lxe7 Sxe7 16.f3 Sxd5 17.Lxd5 Db6+ 18. Kh1 Sf2+19. Txf2 Dxf2 20. Lxa8 sa boljom pozicijom bilog] 14.Sd5 Sh5 15.Dc3 Lb7 Jedino. [U slučaju 15... Lxg5 išlo bi 16.Dxc6+ Ld7 17.Dxd6 sa neodbranjivim napadom jel priti Sc7 i ef5.] 16. Sxe7 Sxe7 17.Dh3 Sg7 18.exf5 f6 [Bolje bi bi bilo 18...Sgxf5 zbog 19. Tfe1 Dd7 20.Dxf5! Dxf5 21.Txe7+ Kd8 22.Te5+ Dxg5 23.Txg5 s lakim dobitkom.] 19.Lh6 Tf7 20. Le6! Odličan potez. Šolak se ne žuri vraćat materijal, jel će taj top i dalje biti pod

udarom. Lovac na e6 je kost u grlu kod crnog. 20... Sg8 21.Tae1 Dc7 22.Lxf7+ Kxf7 23.Lxg7 Kxg7 24.Te3 Bili je vratio sav materijal i ima čak blagu materijalnu pridnost u vidu topa i dva pešaka u odnosu na dvi figure. Crni kralj je i dalje slab, dok bili posiduje i liniju. Gledajući sve ovo mož se reć da je pozicija bilog skoro dobijena. 24... Kh8 25.c3 Df7 26.b3 Se7 27.Tfe1 Sd5 28.Te4 Tg8 29.f3 Df8 30.Kh1 Lc6 31. c4 bxc4 32.bxc4 Sc7 33.Te7 Bili vrlo pricizno igra i svakim potezom pojačava svoju poziciju i potiskiva protivničke figure.

Sad je potpuno ovlado e linijom i sašo na sedmi red. 33...Tg7 34.Dh6 Se8 35.De3 Tg8 [Crnom bi bilo još teže da se brani ako bi minjo figure. Npr. 35...Dxe7 36.Dxe7 Txe7 37.Txe7 i sad se vidi da su figure crnog u patu, dok bili top dominira na sedmom redu] 36.Ta7 Sg7 37.De7 Db8 38.a3 Db2 39.Tc7 Df2 40.De2 [Brže i bolje bilo je 40.Txc6 Te8 41.Dxe8+ Sxe8 42.Txe8+ Kg7 43.h3 sa lakim dobitkom jer su dva topa u ovoj poziciji kada su oni povezani nadmoćni u odnosu na damu] 40...Db6 41.De7 Db2 42.c5 dxc5 43.Txc6 Te8 44.Dxe8+ Sxe8 45.Txe8+ Kg7 Opet se došlo do te pozicije samo u malo nepovoljnijoj verziji za bilog, no ipak priciznom igrom pozicija je dobijena. 46.Te7+ Kf8 47.Te1 Dc3 48.Tb1 Kg7 49.Txa6 Dd3 50.Ta7+ Kh6 51.Tc1 Dd2 52.Tg1 c4 53.Tc7 c3 54.a4 c2 55.a5 Dxa5 56.Txc2 Dxf5 Nastala je tehnička pozicija, di je bilom plan da izvrši topovima pritisak na pešake f6 ili h7 el da stvori slobodnjaka. U obadva slučaja put do pobide je dosta dugačak jel će crni davat puno šahova. 57.Tc6 Kg6 58.h3 De5 59.Td1 h5 60.Tc4 De2 61.Tdc1 Dd2 62.Tg1 Dd3 63.Te4 Dd6 64.Tc1 Db6 65.h4 Dd6 66.Tcc4 Dd1+ 67.Kh2 Dd6+ 68. Tf4 Kg7 69.Kg3 Kg6 70. Tce4 Da6 71. Te8 Kg7 72.Te7+ Kg6 73. Te8 Kg7 74. Tb8 Da5 75.Tbb4 Kg6 76.Kh3 De5 77. Tbe4 Dc7 78.Ta4 Dc1 79.Kh2 Dd2 80.Tfd4 De2 81.Te4 Db5 82.Ta2 Db8+ 83.g3 Db3 84.Tf2 Dd3 85.Kg2 Dd6 86. Tf4 De6 87.g4 Šolak se ipak opridiljiva za drugi plan a to je stvaranje slobodnjaka. 87...Dc6 88.Ta2 hxg4 89. Txg4+ Kh6 90.Te2 Dd7 91.Tg3 Dd3 92.Tf2 Kh5 93.Tb2 Kh6 94.h5 Kxh5 Kad tad bi se pešak moro uzet jel je pritilo Tg6. 95.Tf2 Kh6 96.Kh1! i crni se prido jel nema odbrane od Th2 1–0.

HOROSKOP ZA JANUAR

OVAN: Zvizde su na vašoj strani kad je rič o planovima vezanim za nalaženje dodatnog posla el poslove s inostranstvom. Ukazaće vam se jedinstvena prilika za prominu ljubavni odnosa šta vam već niko vrime ne odgovara, a zdravo lipo druženje s privlačnom osobom sridinom miseca daće vam dodatnu motivaciju za to. Ugroženi su vam disajni putovi.

BIK: Potezi što povučete slideći unutrašnji glas priokreniće vam život nabolje, al prvi koraci neće bit ni laki ni bezbolni. Na ljubavnom planu očekivaje vas previranja, al će se do kraja miseca okončat. Vaša zdravstvena situacija zavisi prija svega od količine i kvaliteta unešene rane u vaš organizam.

BLIZANCI: Premda ćete s pravom smatrat kako tribate bit javno pofaljeni za svoje rezultate, pritirano razmećanje svojim sposobnostima stvoriće vam nepotribne probleme na radnom mistu. Sukobe u ljubavnim odnosima možte izbić ako budete štogod tolerantniji prema manama voljene osobe. Mož bit problema s varenjom i želdacom.

RAK: Nalazićete se u kreativnoj fazi, neprikidno smišljat nove ideje i podsticat svoju okolinu na dodatnu aktivnost u cilju obezbeđivanja dugoročnije saradnje el novčanog dobitka. Brez obzira na opaske što ćete povrimeno dobijat od voljene osobe, pokažite joj da vam je stalo do zajedničke sriće. Moguće povrimene glavobolje.

LAV: Pokušaćete stvorit bolje uslove i ostvarit svoje poslovne interese, al brez obzira na svoje praktične sposobnosti, nećete moć uvik uskladit različita interesovanja i ispunit čija očekivanja. Često ćete reagovat impulsivno el razdražljivo prema voljenoj osobi, mada za to nećete imat razloga. Zdravlje će bit dobro.

DIVICA: Potribno je podvuć crtu i opridilit se za novi model uspišne poslovne saradnje, a ne sve držat pod svojom kontrolom i dokazivat se na nikim pogrišnim stranama. Opazićete različite detalje u ljubavnom odnosu i smišljeno zatvarat oči prid stvarima što vam se ne dopadaje. Ne bi tribalo bit zdravstveni problema.

VAGA: Pri ostvarenju poslovnog dogovora postojaće iznenadne komplikacije el problemi što će vas objektivno usporavat, a dilovaćete zabrinuto i čerez novi informacija na poslovnoj sceni. Bićete skloni čestim prominama u emotivnom raspoloženju, šta mož uzdrmat ljubavnu vezu. Više se odmarajte!

ŠKORPIJA: Pokušavaćete unapridit različite uslove i poslovne mogućnosti, al zamirke što budete upućivali svojim saradnicima neće donosit željeni efekt. Nalazićete se u priliki da prominite svoj ljubavni život i doživite nike nezaboravne el čarobne trenutke u društvu voljene osobe. Dominiraće nervoza i napetost.

STRILAC: U poslovnim krugovima često ćete vodit glavnu rič i očekivat od drugi da doslidno prate vaše ideje, što u nikom trenutku mož izazvat njevo protivljenje. Ositićete velik emotivni zanos i nećete krit svoje oduševljenje, čerez tog što će vam godit ljubavni tretman što budete dobivali u društvu voljene osobe. Emotivno ispunjen čovik je i zdrav.

JARAC: Dilovaćete uznemireno čerez čije kritike i pokušavat prominit osnovne uslove u svojem poslovnom okruženju. Pokadkad nećete lako ostvarit sve zamišljene ciljove, al nećete odustajat lako prid različitim pripikama. Izmed vas i voljene osobe provijavaće „varnice", pa je potribno obnovit ljubavni dijalog i skladnu vezu. Problemi sa stomakom.

VODOLIJA: Nalazićete se u fazi kreativnog uspona, pa ćete dilovat snalažljivo i originalno u odnosu na svoju okolinu i selektivno birat situacije u kojima možte pridstavit svoje poslovne sposobnosti. U ljubavi tribate ositit zajednički impuls što vas emotivno zbližava i dopunjava na različite načine. Zdravlje će bit odlično.

RIBE: Bićete ispunjeni stvaralačkom energijom i promišljeno rišavat komplikovane poslovne situacije, al dobro odmirite svoje ciljove i ulogu koju imate. U odnosu na voljenu osobu razlikujete se po načinu šnjotanja i dilovanja, al to vam neće smetat da ositite obostrano zadovoljstvo. Nervoza i glavobolja. **D. Tovarišić**

UKRŠTENE RIČI

VODORAVNO: 1. Tegoban; 8. Krš; 9. Vrsta začina; 10. Vrsta likovite biljke; 12. Auto-obilužje za Vukovar; 13. Mira za površinu zemlje; 14. Vrsta životinje, deva; 16. Prvi dio poruke; 22. Vrsta životinje (mn.); 23. Sportske novosti (skr.); 24. Vrsta začinske biljke; 26. Drugi dio poruke; 28. Žensko ime; 29. Stanovnici Aonije; 30. Jezero u Ameriki; 31. Žđribe od jednog lita;

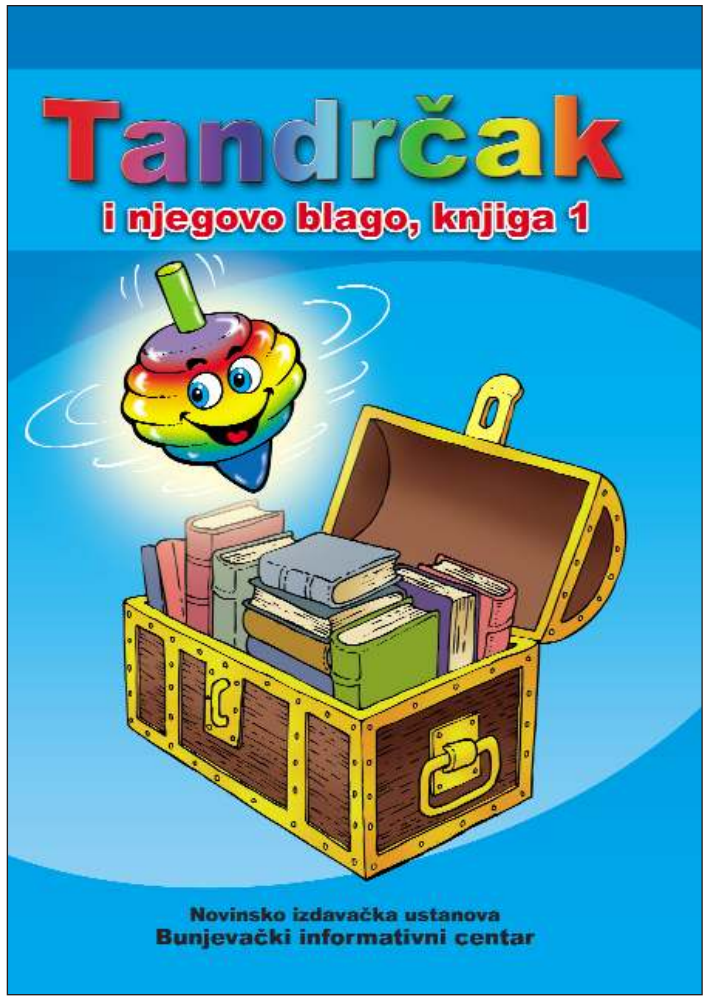
USPRAVNO: 1. Ime tenisera Đokovića; 2. Vrv na Sinaju; 3. Potpuno važno; 4. Vrsta narkotika (mn.); 5. Planinski masiv u Bugarskoj; 6. Ime teniserke Ivanović; 7. Hemijsko obilužje za Natrijum; 11. Naš pisnik, Rade; 13. Ime glumca Paćina; 14. Košćure; 15. Čast (arap.); 16. Zlatna nit za vezenje; 17. Gazdačko oruđe za oranje; 18. Ilija odmila; 19. Naravi; 20. Češka potvrdna rič; 21. Vrsta elektronskog kola; 25. Ime glumice Begović; 27. Auto-obilužje za Iran. **Dragan Tovarišić**

RIŠENJE IZ PROŠLOG BROJA:

VODORAVNO: jablani, otrovat, valkira, akov, DL, nagal, a, om, njev, zaboravit, dim, Iliri, Italija, Maljević, kanal, atelan, baraka.

Zbornik radova „Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima možte naručit na telefon 523-505, po cini od 300 dinara, nuz poštanske troškove.

Knjigu „Tandrčak i njegovo blago" možte naručit na telefon 523-505, po cini od 500 dinara, nuz poštanske troškove, el na telefon 064/0596371 kod Marije Horvat.

HIŽ
"HIDROIZOLACIJA"
ŽIVANOVIĆ
www.hiz.co.yu
025/440-470
063/440-470
Sombor, Šeste Ličke 25
VRŠI IZOLACIJU VLAŽNIH KUĆA
MAŠINSKO REZANJE ZIDOVA

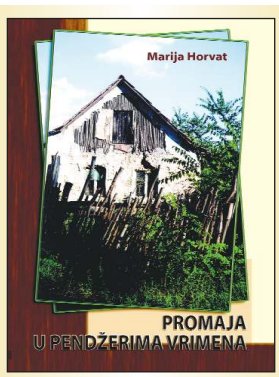

**Foto monografija Marije Horvat „Promaja u pendžerima vrimena"
mož se kupit kod
autora telefon: 024/550-230
064/0596371
i u Galeriji „Moj kutak"
Braće Radić
br 5 Subotica**

